Меѓународен Славјански Универзитет “Г.Р.Державин” – Свети Николе

Правен факултет

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

ТЕМА: КАЗНА ЗАТВОР ВО МАКЕДОНСКОТО КРИВИЧНО ПРАВО

Ментор:

Проф.Васко Стамевски

Изработил:

Благица Кицева Степанова

Број на индекс: М217026

Свети Николе,2023

Членови на комисија за оценка и одбрана:

Апстракт

Иако денес системот на казнени санкции е проширен и збогатен со други видови санкции, сепак казнувањето останува најважна кривична санкција. Концептот на казна во основа содржи исти или слични елементи како и општиот концепт на казнените санкции. Разликите главно се забележуваат во однос на начинот на изразување на задолжителните елементи на тој поим. Така, материјално-формалниот концепт на казна се определува вака: „Казна е репресивна мерка предвидена со закон, која се применува на сторителот на кривично дело врз основа на одлука на судот по спроведување на кривичната постапка, во наредба за сузбивање на криминалот“. Најважната разлика во овој концепт во однос на концептот на казнени санкции е тоа што овде како предуслов за примена на казната е сторено кривично дело.

Со други зборови, неопходен предуслов за примена на казната е да е сторено кривично дело, но тоа да ги содржи сите задолжителни елементи кои се потребни за постоење на кривично дело, но и за вина (објективно-субјективен концепт на кривично дело). Казната без вина е незамислива во современото кривично право. Вината во суштина е поврзана со казнувањето, бидејќи казната без вина значи негирање на кривичното право и кршење на неговите основни принципи.

Клучни зборови:казна, затвор, затворски систем, кривично дело

Abstract

Although today the system of criminal sanctions has been expanded and enriched with other types of sanctions, punishment remains the most important criminal sanction. The concept of punishment basically contains the same or similar elements as the general concept of criminal sanctions. The differences are mainly observed in relation to the way of expression of the mandatory elements of that term. Thus, the material-formal concept of punishment is determined as follows: "A punishment is a repressive measure provided by law, which is applied to the perpetrator of a crime based on a court decision after the implementation of the criminal procedure, in an order to suppress crime." The most important difference in this concept in relation to the concept of criminal sanctions is that here as a prerequisite for applying the punishment, a crime has been committed.

In other words, a necessary prerequisite for applying the punishment is that a crime has been committed, but that it contains all the mandatory elements that are necessary for the existence of a crime, but also for guilt (objective-subjective concept of a crime). Punishment without guilt is unthinkable in modern criminal law. Guilt is essentially related to punishment, because punishment without guilt means denying criminal law and violating its basic principles.

Keywords: punishment, prison, prison system, crime

СОДРЖИНА

ВОВЕД 8
1.ПОИМ И ЦЕЛ НА КАЗНАТА 10
2.ЕЛЕМЕНТИ НА КАЗНАТА 12
2.1. Општи елементи на казнување 12
2.2.Релативни елементи на казнување 13
3.ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА КАЗНАТА 14
3.1. Елиминаторни казни 14
3.1.1.Смртна казна 15
3.1.2. Прогонство од заедницата 15
3.1.3.Релегација 16
3.2. Телесни казни 16
3.2.1. Осакатување 17
3.2.2. Камшикување 17
3.3.Казни за тешка физичка работа 18
3.3.1. Работа на веслачите 18
3.3.2. Принудна работа 18
3.4. Нечесни казни 19
3.4.1.Жигосување 19
3.4.2.Изложување на столбот на срамот 20
3.5. Имотни казни 20
3.5.1. Парична казна 22
3.5.2. Конфискација на имот 22
4.ПОИМ И ОПРАВДАНОСТ НА ЗАТВОРСКАТА КАЗНА 24
4.1. Поимот затворска казна 24
4.2.Оправданост на казната затвор 25
4.3.Проблемот на унифицирање на затворската казна 27
5.ИЗВРШУВАЊЕ НА ЗАТВОРСКА КАЗНА 28
5.1.Системи за извршување на затворска казна 28
5.1.1.Ќелиски систем 28

5.1.2.Аубурнски систем 29
5.1.3.Англиски систем 29
5.1.4.Ирски систем 30
5.1.5. Маконокиев систем 30
5.2.Принципи на извршување затворска казна 31
6.ДОЛГОТРАЈНА ЗАТВОРСКА КАЗНА 33
7.КРАТКА ЗАТВОРСКА КАЗНА 35
8.МАЛОЛЕТНИЧКА ЗАТВОРСКА КАЗНА 37
8.1.Поим и карактеристики на малолетничката затворска казна 37
8.2.Услови за изрекување казна затвор за малолетници 40
9.ЗАТВОРСКАТА КАЗНА И НЕЈЗИНИТЕ СУПСТИТУТИ 42
9.1.Парапенални мерки 42
9.1.1.Надоместок на штета 44
9.1.2.Амбулантско лекување 45
9.1.3. Упатување на обука 45
9.1.4. Општествено корисна работа 45
9.1.5. Викенд затвор 46
9.1.6.Куќен притвор 46
9.2.Правен основ на казната 46
9.2.1. Правни теории 48
9.2.2.Социолошки теории 48
9.3.Цел на казната 49
10.ИЗВРШУВАЊЕ НА КАЗНАТА ЗАТВОР 52
10.1.Упатување на осудени лица на издржување казна затвор 53
10.2.Одлагање на почетокот на извршувањето на казната затвор 54
11.СИСТЕМОТ НА КАЗНИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 57
11.1.Видови казни 57
11.2.Карактеристики на системот на казни 58
11.3.Казна затвор 61
11.4.Алтернативи на казната затвор 66
11.5.Казната затвор низ економската призма 67
11.6.Просечно чинење по затвореник од буџетот на државата 69
11.7.Други трошоци поврзани со издржувањето на казната затвор 70
12.ОРГАНИЗАЦИСКА ПОСТАВЕНОСТ НА СИСТЕМОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ НА КАЗНАТА ЗАТВОР ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 73

12.1.Просторни ресурси на казнено-поправните установи во Република Македонија 74
12.2.Прием на осудените лица во казнено-поправната установа 79
12.3.Права на осудените лица во казнено-поправните установи 80
12.4.Разместување на осудените лица во казнено-поправните установи 82
12.5.Прекин на издржувањето на казната на осудените лица 83
12.7.Правни средства и други поднесоци од страна на осудените лица до надлежните органи на Република Македонија 86
12.8.Отпуштање на осудените лица од издржување на казната затвор 87
ЗАКЛУЧОК 90
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА: 94

ВОВЕД

Свесното изложување на друго лице на непријатности како одговор на однесување кое се смета за погрешно, го дефинираме како казна.Казнувањето е еден од централните концепти во кривичното право.Оваа правна гранка во многу светски закони се нарекува кривично право.Во кривичното право казната е мерка за заштита на криминалното општество за да се спречи сторителот во иднина да врши кривични дела со одземање или ограничување на одредени права кои му припаѓаат на сторителот на кривичното дело.Казната може да ја изрече надлежниот орган во случаи а под услови утврдени со закон.

Казнувањето е еден од најстарите правни институти и напредуваше со развојот на самата правна наука. На глобално ниво, казнениот систем може да се подели на три временски периоди, земајќи ги предвид видовите на казните, начинот на нивното извршување и разбирањето на целта на казнувањето. Првиот период започнува со првото општествено организирање и усвојување на првите казнени норми и трае до новиот век.Се карактеризира со многу сурови и строги казни, што е донекаде и разбирливо бидејќи се претпоставува дека во тој период цел на казнување биле одмаздата и заплашувањето. Најчести форми на казнување биле физичкото казнување, вклучувајќи смрт, проследено со прогонство од заедницата, парични казни и исклучително затворска казна, која имала посебна цел и се применувала на неодредени категории на лица.

Во новиот век се задржани повеќето форми на казнување од претходниот период. Со доаѓањето на раниот капитализам, криминалот се зголеми во урбаните средини и се појавија голем број питачи и скитници, што доведе до изградба на поправки - работилници, како и затвореници во галии. После тоа се појави казната депортација во колонии со принудна работа и таа стана важна форма на репресија во казнената политика, а набрзо и затворот почна да се практикува како честа казна.

18 век е познат по почетокот на хуманитарните тенденции за отпор на варварските мерки, инквизиторските постапки и тортури, што резултираше дури на почетокот на 20 век со реформи на кривичното законодавство во многу земји. Овие реформи се

карактеризираа со процеси во кои казните притвор, затвор, депортација, ригорозен затвор и други беа обединети во единствена казна лишување од слобода, проследено со воведување на различни мерки преку кои ограничување и замена на казната лишување од слобода, како мерки за безбедност, воспитни мерки, судски опомени, условни казни и дефинитивно укинување на физичкото казнување.

Во европските национални законодавства „... телесното казнување во форма на тортура беше целосно укинато во периодот помеѓу 1830-1848 година.". Современата казнена политика се карактеризира со укинување на смртната казна во сите европски и некои американски држави на крајот на 20ти век, како и воведување на нови казни кои се изрекуваат наместо пократки затворски казни.

Затворот денес се смета за клучна казна во сите земји. Тоа е најважниот одговор на сериозните кривични дела, особено на злосторствата на насилство, тероризмот и организираниот криминал, а исто така се смета за најефикасно средство за борба против реституцијата. Затворот е резервиран за потешки облици на кривично дело, додека други санкции се применуваат за лесни и средни кривични дела, пред се условни и парични казни.

Затворот е најтешката казна во демократските општества, освен смртната казна, која се користи само во САД. Спречувањето на криминалот е нејзината примарна причина. Затворот може да влијае на повторното дело на различни начини. Може да се намали со некоја комбинација на рехабилитација и она што криминолозите го нарекуваат специфично одвраќање. Сепак, може да се дадат здрави аргументи за криминоген ефект (на пример, поради антисоцијални искуства во затворот или поради стигмата што ја издржа по ослободувањето). Забележително малку се знае за ефектите на затворот врз повторното дело.

Постоечкото истражување е ограничено по големина, по квалитет, во неговите сознанија за тоа зошто затворската казна може да биде криминогена или превентивна и во нејзиниот капацитет да објасни зошто затворот може да има различни ефекти во зависност од личните и социјалните карактеристики на престапниците. Во споредба со непритворските санкции, се чини дека затворањето има нула или благо криминоген ефект врз идното криминално однесување.

Овој заклучок не е доволно цврст за да ја води политиката генерално, иако фрла сомнеж врз тврдењата дека затворот има силни специфични застрашувачки ефекти.

Доказите обезбедуваат основа за наведување на компонентите на агендата за суштинско и релевантно истражување за политиката.

1.ПОИМ И ЦЕЛ НА КАЗНАТА

Основен и најважен вид на кривична санкција, единствена санкција која долг период сè уште е пропишана во посебен дел од Кривичниот законик за најголем број кривични дела, е казнувањето. Таа дава печат на целото кривично право, а честопати му го дава името „казнено право“. Токму поради својата природа, карактеристики, значење и опсег на примена, го привлече вниманието на правната теорија.

Казнувањето е еден од видовите казнени санкции. Тоа е најважната кривична санкција и е пропишана за секое кривично дело. Може да се примени само на кривично одговорен полнолетен сторител, а по исклучок и на кривично одговорен постар малолетник под одредени услови. Како и секоја кривична санкција и казна, судот ја изрекува врз основа на закон во законски поведена и спроведена кривична постапка.

Казната е мерка за заштита на општеството од криминал, која има за цел да ги спречи сторителите да вршат кривични дела и да ги исправи, како и да зачува одредена општествена дисциплина на работниците и граѓаните. Тоа делува тој во иднина да не врши кривични дела, но и други лица да не го следат патот на криминално однесување.

Според тоа, во теоријата се разликуваат:

1) формални,

2) материјални и

3) мешани сфаќања за поимот казна.

Со определувањето на формалниот концепт на казната се истакнуваат само правните елементи на казната, а се игнорира нејзината содржина. Казната се определува како правна појава регулирана со закон, а не како реална општествена појава. Во формална смисла, казната е мерка на конфискација или ограничување на правата и слободите на сторителот на кривично дело, која ја изрекува судот во постапка пропишана со закон.

Во материјална смисла, казната се определува како вистинска општествена појава, односно како мерка за заштита на општеството од криминал со кој треба да се постигне одредена цел (цел), но се игнорира дека оваа појава е правно обликувана и дека како таква и содржи правни елементи.

Бидејќи казната е законски пропишана мерка на општествена реакција која ја применуваат законски определените државни органи против сторителот на кривично дело, таа мора да се дефинира врз основа на единството на материјалните и формалните карактеристики. Во оваа смисла, казната се определува како мерка на принуда предвидена во законот, која судот ја изрекува на сторителот на прикриено кривично дело заради заштита на личноста и другите основни општествени вредности, а која се состои во одземање или ограничување на неговите слободи и права.

Целта на казнувањето е: 1) спречување на сторителот во извршување на кривични дела и влијание врз него во иднина да не врши кривични дела (посебна превенција), 2) влијание врз други да не вршат кривични дела (општа превенција) и 3) изразување општествена осуда. за кривично дело зајакнување на моралот и зајакнување на обврската за почитување на законот (општа превенција).

Крајната цел на казнувањето е заштита на општеството од криминал, додека неговата непосредна цел е спречување на сторителот во извршување на кривични дела (посебна превенција), а потоа и општа превенција - преку влијание врз граѓаните да ги почитуваат нормите на правниот поредок и да се воздржуваат. од кршење на прописите и извршување на кривични дела со кои се повредуваат или загрозуваат заштитените вредности.

Казнено-правната теорија и практика занимавајќи се со основниот проблем – спречување, сузбивање и превенирање на криминалитетот како најголемо, најмасовно, скоро несовладливо општествено зло, постојано се занимава со проблемот на пронаоѓање, избор на средства и методи со кои најуспешно, најефикасно ќе го разрешува проблемот на егзистенцијата на криминалитетот во општеството. Низ целата историја на постоењето на општеството, криминалитетот е присутен секогаш во нови форми и облици што одговаат на степенот на цивилизациски и химанистички развој на општеството.

Праведен и ефикасен систем на казнување треба да вклучува примена на голем број на санкции/ казни, а не само избор помеѓу казна затвор и условна осуда. Стремежот треба да биде кон зголемување на изрекувањето на санкции потешки од условната осуда и полесни од долгите казни затвор. Односно, судовите се истовремено и премногу благи и премногу строги; преблаги со голем број на условни осуди кои треба да биде предмет на построги санкции во заедницата, и премногу строги со многу затворски казни на

лица кои не би претставувале сериозна закана за безбедноста на заедницата, ако бидат под контрола во заедницата.

2.ЕЛЕМЕНТИ НА КАЗНАТА

2.1. Општи елементи на казнување

Од овој специфичен концепт на казнување во правната теорија и позитивното законодавство произлегуваат неговите основни или општи елементи. Тие се:

1) казната е присилна мерка што претставува зло што му е нанесено на сторителот поради извршување на кривично дело. Се применува против волјата на сторителот на кривичното дело како одговор на општеството на неговата незаконска активност. Се состои во одземање или ограничување на слободите и правата на сторителот на кривичното дело,
2) казната има одредена цел што треба да се постигне со нејзиното изрекување и извршување. Ова е првата, општа цел, која е заедничка за сите кривични санкции. Тоа се рефлектира во сузбивање на дела (кривични дела) кои ги нарушуваат или загрозуваат вредностите заштитени со кривичното законодавство. И второ, казнувањето има посебна цел, која се состои во: а) спречување на сторителот да изврши кривични дела и да влијае врз него во иднина да не врши кривични дела (посебна превенција), б) да влијае врз други да не вршат кривични дела (општа превенција) и в) изразување социјална осуда за кривично дело, зајакнување на моралот и зајакнување на обврската за почитување на законот (општа превенција),
3) казната мора да биде пропишана со закон пред извршување на кривичното дело. Тоа значи дека казната не може да ја пропише ниту еден друг орган освен законодавниот, односно казната може да ја изрече судот во границите пропишани со закон, на начин и по постапка утврдени со закон.
4) казната може да се изрече само на сторителот на делото кој е виновен за стореното дело. Тоа значи дека постојат два предуслови за примена на казната: а) сторено или обид за кривично дело и б) постоење на вина од страна на сторителот во времето на извршувањето на делото. Според тоа, казна не може да се изрече на лице кое не сторило кривично дело или не е докажано дека го сторило, како и на тој што не е виновен за стореното дело и

5) казната ја изрекува суд (суд од општа надлежност) во кривична постапка пропишана со закон.

2.2.Релативни елементи на казнување

Покрај општите елементи кои ја карактеризираат секоја казна (од најтешка до најблага), некои видови казни имаат посебни, специфични, „непостојани“ карактеристики кои ги сочинуваат релативните елементи на казната:

1) казната треба да биде лична за да го погоди само сторителот на делото, а не и други, особено блиски лица кои немаат вина за стореното дело. Сепак, колку и да се труди да го исполни ова барање, речиси секоја казна индиректно влијае на други лица (членови на семејството, роднини на сторителот),

2) казната треба да биде хумана, што значи дека не смее да се состои од тортура и нехумано постапување кон сторителот, туку со нејзиното применување се лишуваат неговите права и слободи до степен што одговара на природата и содржината на казната,

3) казната треба да биде морална, што значи дека не треба да го деморализира сторителот на делото, туку напротив треба да дејствува во насока на развивање и зајакнување на моралните карактеристики не само на сторителот на делото, туку и на граѓанитевоопшто,

4) казната треба да биде сразмерна на природата и тежината на стореното кривично дело и степенот на вината на сторителот на истиот,

5) казната треба да биде делива, што значи дека може да се изрече во помал или поголем износ во зависност од тежината на делото, околностите под кои е извршено и вината на сторителот.

6) казната да биде отповиклива, што значи дека во случај на незаконска или неправилна казна може да се укине,

7) казната треба да биде поправлива, што значи дека нејзините негативни, штетни последици за осуденото лице можат да се отстранат во случај на незаконска или неправилна казна и

8) казната треба да биде заменлива, што значи дека казната пропишана со закон не мора нужно да му се изрече на сторителот на кривичното дело, туку може да се замени со поблаг вид и мерка на казна, односно изречената казна може да биде се заменува со поблаг вид на казна во случај на примена на амнестија, помилување или во постапка за вонредни правни лекови.

3.ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА КАЗНАТА

Долгата историја на развојот на кривичното право нуди широк спектар на различни видови казни кои се применувале на сторителите на кривични дела и кои имале за цел: а) да влијаат врз спречување на таквите лица повторно да извршат кривично дело и б) да има „воспитно“ влијание врз другите граѓани преку јавно и сурово погубување за да ги одврати од извршување на кривични дела преку страв од казна. Така, се разликуваат следниве видови казни:

1) елиминациски казни,

2) физичко казнување,

3) казни за тешка физичка работа,

4) нечесни (клеветнички) казни,

5) имотни казни и

6) казни лишување од слобода (затворски казни)

Дури во 19 век, покрај паричните казни, беа воведени нови видови на кривични санкции. Тоа се, прво, безбедносни мерки (кои се засноваат на опасната состојба или бестрашност на сторителот), а потоа воспитни мерки (се применуваат за малолетните сторители). Конечно, 20 век воведе нови казнени санкции: прво, предупредувачки мерки (санкции за опомена или предупредување), а на крајот на овој век се појавија парапенални мерки (или замена за казнување).

3.1. Елиминаторни казни

Елиминаторните казни се состојат во отстранување и елиминирање на сторителот на кривично дело од општеството, што има за цел да постигне ефективна заштита на општеството и општествените добра, односно вредност од повторното извршување на кривично дело од страна на осудено лице. Елиминаторните казни вклучуваат:

1) смртна казна,

2) прогонство од заедницата,

3) депортација и

4) испаѓање.

3.1.1.Смртна казна

Смртната казна (poena capitalis) се состои во одземање на животот на осуденото лице. Долго време беше најчесто применувана казна за најтешките кривични дела. Се вршеше сурово, на јавни места, на градските плоштади и места пред градските собранија или цркви, обично во саемски или пазарни денови. Во минатото, на извршувањето на смртната казна му претходело мачење и физичко казнување на осудениот со цел да му се нанесе што повеќе страдање, болка, понижување и мачење.

Смртната казна која се применува на овој начин се нарекува квалификувана смртна казна. Долго време смртната казна беше дел од казнениот систем на голем број земји како главна казна и казна против живот. Тоа е најстрогата, смртна казна, која е меѓу најстарите казни во кривичното право. Денес се спроведува на различни начини, но без претходна тортура, а онаму каде што се уште постои оваа казна, се прават напори да се спроведе безболно и хумано. Во минатото за голем број кривични дела се пропишуваше смртна казна.

Прашањето за укинувањето на смртната казна што го покрена Чезаре Бекарија доведе до создавање на силно движење на аболицирани, што предизвика широка дискусија за оправданоста на смртната казна, што доведе до нејзино укинување во низа современи кривични закони. Имајќи ги предвид причините за и против смртната казна, денес преовладува движењето за аболиција и повеќе од сто држави ја немаат смртната казна во нивниот казнен систем.

3.1.2. Прогонство од заедницата

Егзилот од заедницата како првична форма на одговор на општеството на одредени облици на асоцијално однесување подоцна беше заменет со елиминаторната казна протерување на осуденото лице од земјата каде што е извршено кривичното дело. На овој начин, невозможно е такво лице повторно да изврши кривично дело повредување

на општествените добра или вредности. Поголемата примена на оваа казна дојде по големите историски откритија во 15 век, во Шпанија и Португалија, кои испраќаа осуденици со бродови во нивните колонии во крајбрежните области и новооткриените континенти.

Потоа, депортацијата, како ефективна казна, беше широко применета во Италија, Холандија и Велика Британија (каде што беше воведена во 1717 година). На тој начин, депортацијата се претвори во доживотен егзил на осудениците, кој постепено, со текот на времето, добиваше карактер на присилна колонизација. Во царска Русија, осудените лица беа депортирани во Сибир на принудна работа.

3.1.3.Релегација

Паралелно со егзилот во форма на депортација, во Франција се применува и посебен вид на казна „релегација“. Истата беше изречена како споредна казна против осудени лица кои претходно издржувале казна лишување од слобода како главна казна во француските затвори. Потоа осудените биле испраќани во прекуокеански колонии, доколку биле повратници.

Историјата на кривичното право прави разлика помеѓу два вида на релегција. Тоа се: 1) индивидуална релегација и 2) колективна релегација. Индивидуалната релегација се состои во испраќање на осудениот на одредено место каде што живеел слободно, но со ограничено движење и под надзор на надлежните државни органи. Колективната релегација се состои во испраќање на осудени лица во Нова Каледонија на долготрајна или доживотна принудна работа на имоти, плантажи, полиња, рудници итн.

3.2. Телесни казни

Телесните казни се исто така меѓу најстарите казни. Тие се појавиле рано, веќе во робовладетелскиот општествен поредок. Денес, тие се избришани од казнениот систем (но некои африкански и азиски законодавства ги признаваат). Тие честопати се пропишуваа и изрекуваа за поголем број кривични дела. Тие беа евтини и лесни за извршување, не значеа посебни трошоци за државата и можеа да бидат наметнати на сите сторители и во секоја прилика. Телесното казнување се јавува во две основни форми. Кои се:

1) осакатување (отсекување на одредени делови од телото) и

2) камшикување

3.2.1. Осакатување

Осакатувањето е вид на физичко казнување што е познато уште од античко време. Основата за примена ја наоѓа во стариот талијански принцип „око за око, заб за заб". Со примената на оваа казна, на сторителот на кривичното дело симболично му е нанесено злото што претходно го предизвикал со своето кривично дело на друго лице.На овој начин на одредени делови од него му биле отсечени тела или му нанеле други телесни повреди.

За имотен деликт, на сторителот му се отсечени раката (едната или двете раце) или прстите, за давање лажна изјава или навреда - исечен јазикот, на сторителот на полови деликти - извршена е кастрација, за шпионажа или за прељуба - очите биле извадени. Подоцна, оваа казна има за цел не само да му се одмазди на сторителот на кривичното дело и да го натера да настрада за неговите злодела, туку и да го спречи во иднина да продолжи да врши кривични дела.

Меѓутоа, осакатувањето не било секогаш во причинско-последична врска со природата и карактерот на извршеното кривично дело. Така, на пример, евидентирано дека во Северна Америка мерката сечење уши се применувала за сторителите на кривични дела. На овој начин, освен казнување, сторителите се видно обележани и во средината каде живеат и каде се движат. Осакатувањето било сурова и свирепа казна, не само по својата природа и содржина, туку и по начинот на кој се извршувало. Често се изведувло на јавни места, на градските плоштади, пред цркви и градски сали, на пазари, на пазари или празнични (верски) денови во присуство на голем број љубопитни луѓе.

3.2.2. Камшикување

Камшикувањето е една од најстарите телесни казни што се појавија во казнениот систем. Долго време не беше само кривична санкција, туку нашироко се применуваше и за сторители на други видови прекршоци, пред се прекршоци (повреда на општествената дисциплина, на училиште, во војска и сл.). Во зависност од видот на сторителот (маж или жена), имало два вида камшикување. Мажите биле камшикувани по целото тело, а жените само по задникот. И оваа казна беше спроведена јавно, на градскиот плоштад или на друго место достапно за сите љубопитни лица.

Во некои земји, според начинот на извршување се разликуваа два вида казни со камшикување. Тоа се: 1) мртов камшик и 2) камшик (борба со стапови). Мртвото камшикување било вршено со поминување (два или повеќе пати) на сторителот на

кривичното дело преку тројна машина (спалир) од момци кои го удирале додека поминувал, каде и да пристигне, еден или повеќе пати. Камшикувањето или тепањето со стапови се состоело во удирање на телото на сторителот на делото со стап, камшик или сличен предмет, кој бил легнат и врзан над предмет (на пр. дрво, трупец и сл.).

3.3.Казни за тешка физичка работа

Покрај суровите и свирепите елиминаторни и телесни казни, од античко време, кривичното право применувало различни форми на казнување на сторителите на кривични дела, кои претставуваа тортура, понижување и физичко малтретирање на осудените лица. Како посебен облик на вакво мачење се јавува и присилната, тешка, исцрпувачка физичка работа. Оваа казна се појавува во две форми. Тие се:

1) работа на веслачи и

2) друга тешка физичка работа.

3.3.1. Работа на веслачите

Долго време, до пронаоѓањето на парната машина, главното погонско средство за бродовите со едра (галии) било работата на еслах. Во почетокот најголем број веслачи биле насилно „регрутирани“ од редовите на воените заробеници или непријатели. Подоцна за оваа цел се почесто се користат осуденици за разни, главно тешки кривични дела.

Тоа била евтина работна сила која била сурово и безмилосно искористена до смрт. Осудените биле врзани со синџири или јажиња за нивните „работни места“ – за веслата на бродовите, ставани обично под палубата, каде што го поминувале целиот свој живот, и биле брутално мачени и физички казнувани. Токму затоа овој вид на казна често се користела како замена за смртната казна против лица кои извршиле тешки кривични дела или се појавиле како повратници.

3.3.2. Принудна работа

Како посебен вид на овие казни, долго време се применувала и принудната работа. Подоцна, со воведувањето на институциите за извршување на затворските казни, често се комбинирала со самица во ќелија ноќе. И принудната работа не била само казна со која осудениот се откупува за стореното злосторство, туку претставувала и вреден извор на евтина работна сила, особено на почетокот на развојот на капиталистичките производни односи и со доаѓањето на индустриската револуција.

Присилната физичка работа ги има следните карактеристики: 1) трудот е принуден, се врши против волјата на сторителот, но и на повредениот, 2) трудот се врши под сурови, нечовечки и нехумани услови, 3) трудот е слободен и 4) труд нема друга функција (во смисла на поправка и превоспитување на осудените како терапевтско средство, како што делото се сфаќа во современите пенолошки теории), туку имало карактер на казна, зло и казнување.

3.4. Нечесни казни

Од клеветничките (нечесни) казни од најстари времиња се применувале:

1) жигосување,

2) изложување на столбот на срамот и

3) каменување

3.4.1.Жигосување

Уште од античко време, робовите, а потоа и воените затвореници биле видливо обележани за да се разликуваат од слободните, полноправни граѓани. Ова означување се вршело на различни начини, најчесто со жигосување, односно со втиснување со врела пегла на видливи делови од телото (глава, лице, чело, врат или рамо) одреден знак или ознака. На овој начин вниманието на граѓаните беше привлечено за присуството на овие лица во нивната околина со нивно обележување. Подоцна, жигосувањето било применето и на сторителите на кривични дела.

Жигосувањето, како клеветничка казна, има трикратна конкретна цел: 1) таквите лица се морално понижени и засрамени поради стореното кривично дело, бидејќи околината ги пречекува со презир и отпор како жигосани личности, 2) со означување било свртено вниманието кон граѓаните со цел да се спречат во иднина да извршат кривично дело и 3)со извршувањето на овие казни граѓаните почувствувале страв од жигосување и се воздржувале од извршување на кривични дела. Оваа казна се извршувала и јавно, а понекогаш се состоела во палење на влакнести делови од телата на осудените, на пр. на косата.

3.4.2.Изложување на столбот на срамот

Со изложување на столбот на срамот, односно со врзување на осудениот за одреден столб на јавно место, во фреквентен дел од градот или селото, на градскиот плоштад, пред градското собрание или црквата, на пазар., итн. овој вид на клеветничка казна се применувал за сторителите на полесни кривични дела. На овој начин тие се засрамениод општеството.

Меѓутоа, во исто време, оваа казна претставувала посебен вид на мачење и страдање врз телото на осудениот, а не само врз неговата личност и човечкото достоинство. Осудениците обично биле ставани во непријатна, понижувачка положба, врзани за раце или нозе. Граѓаните не само што можеле немо да ги гледаат осудените, туку и да ги исмејуваат, да ги плукаат, да ги омаловажуваат, да ги навредуваат, да ги удираат, да фрлаат со камења по нив (оттука во некои правни системи доаѓа казната „каменување.“)

Современото кривично право не го признава овој вид на казнување, ниту физичко казнување, ниту казнување на принудна работа. Но, клеветничките, нечесните казни и денес се задржани, во посебна форма, губење на граѓански или политички права на осудените одреден временски период по издржувањето, истекувањето или помилувањето на казната.

3.5. Имотни казни

Имотните казни настанале многу рано, уште во ерата на претворање на приватната одмазда во состав (откуп) со појавата на стоковно-паричната економија. Составот бил фаворизиран од државата затоа што еден дел од собраните средства и припаднале на име на посредување меѓу жртвата (неговото семејство) и сторителот на делото (неговото семејство), а другиот дел на повредениот.

Со текот на времето овие два дела од составот станале независни, така што првиот дел се претвори во: 1) парична казна која има јавно-правен карактер и 2) надоместок на штета што има граѓанско-правен карактер.

Подоцна, казната за конфискација на имот беше создадена како целосно одземање на имотните вредности и права на осуденото лице. И двете имотни казни се појавија рано во кривичното право и беа широко применети до 19 век. Од Француската револуција тие го загубија фискалниот карактер, а нивната примена се стеснува.

Во правната теорија, постојат бројни приговори против имотните казни, од кои најзначајни се следните:

1)имотните казни не се од лична природа, бидејќи со нивното извршување се засегнати и членовите на семејството на сторителот на делото кои не се виновни за делото, што значи дека овие казни го губат карактерот на лична санкција и претставуваат облик на колективна казна. Наспроти овој аргумент е фактот што другите казни, особено подолгите затворски казни, не се целосно лични затоа што го лишуваат семејството од приходите што ги остварува осуденият.

2)имотните казни се неправедни, бидејќи посилно ги погодуваат сиромашните граѓани и помалку богатите криминалци. Поддржувачите на имотните казни истакнуваат дека овој аргумент отпаѓа, бидејќи проценката на имотните казни се врши во однос на имотната состојба на сторителот (неговите приходи, како и трошоците за издржуваните лица) на кривичното дело, притоа земајќи ги предвид земете го предвид бројот на членови поддржани од сторителот, односно кои живеат од неговиот имот,

3)може да се избегне извршување на имотни казни, особено парични казни, на пр. долг, подароци, престанок на работниот однос или губење на изворот на приход на друг начин. Признавајќи ја оваа можност, поддржувачите на имотните казни го нагласуваат фактот дека во таков случај постои можност паричната казна да се замени со затвор и

4)имотните казни не влијаат на превоспитувањето на сторителот, бидејќи тие не влијаат на причините за криминални активности и немаат антикриминогено дејство. Како контра-аргумент се издвојува фактот дека другите казни не секогаш влијаат на причините за криминалот. Иако на овие казни може да им се приговори, тие сепак се сметаат за соодветно средство за борба против криминалот, особено кога станува збор за помали кривични дела, кривични дела извршени од личен интерес или со намера да се добие противправна имотна корист и како алтернатива на кратки затворски казни.

Според тоа, имотните казни се јавуваат во две основни форми. Тоа се: 1) парична казна и 2) конфискација на имот. Покрај нив, кривичниот закон признава и некои други имотно-правни казнено-правни мерки, кои исто така се последица на сторено или обид за кривично дело, се изречени со судска одлука, но немаат карактер на кривична санкција или казна. Тоа се: 1) одземање на предмети - како мерка на безбедност и 2) одземање на имотна корист прибавена со кривично дело - како посебна кривично-правна мерка sui generis.

3.5.1. Парична казна

Глобата се состои во обврска осуденото лице во определен рок да и ја исплати на државата одредената судска пресуда. Со изрекување парична казна меѓу сторителот (осудено лице) и државата (буџетот) се создава облигационен однос во кој државата се јавува како доверител, а сторителот како должник. Глоба може да се изрече: 1) како главна казна и 2) како споредна казна. Може да се изрече како главна казна кога со закон е пропишана како алтернатива на затворот.

Како споредна казна паричната казна може да се изрече во следниве случаи (но и тогаш подлежи на примена на начелото на законитост на казнувањето): 1) кога е кумулативно пропишано со закон со затворска казна и 2) кога воопшто не е пропишано за стореното кривично дело, туку е сторено од личен интерес.

Денеска паричната казна е често изречена кривична санкција, иако ретко е пропишана за кривично дело во посебен дел од Кривичниот законик. А и тогаш никогаш не се пропишува со посебен минимум и посебен максимум, туку судот го изрекува по свое во границите на општиот минимум и максимум. Законот прецизно ги пропишува начинот и постапката на неговото изрекување, односно извршување.

3.5.2. Конфискација на имот

Како имотна казна, конфискацијата на имот се состои во конфискација на имот на осудено лице без надомест во границите пропишани со закон. Со изрекувањето на оваа казна се утврдува стварноправниот однос на државата врз имотот на осуденото лице.

Неговото изрекување не е задолжително, но за неговата примена во конкретниот случај одлучува судот. Се изрекува само како споредна казна покрај затвор. Не може да се изрече со парична казна. Постојат два вида на конфискација. Тоа се: 1) општа (целосна) конфискација - одземање на целокупниот имот на осудено лице и 2) посебна (делумна) конфискација - конфискација само на дел од имотот на осудено лице.

Казната за конфискација на имот ги има следните карактеристики:

1) се однесува на имотот на осуденото лице што го поседува во моментот на донесување на правосилна судска одлука;

2) оваа казна не може да го опфати идниот имот на осуденото лице.

3) не може да опфати имот на членови на семејството на осуденото лице;

4) со нејзината пријава на осуденото лице никогаш не му се одзема целокупниот имот, туку му се остава дел во висина на потребните трошоци кои се неопходни за издржување на осуденото лице и членовите на неговото семејство,

5) одземениот имот преминува во државна сопственост,

6) конфискацијата на имотот не влијае на правото на трети лица (законски или регистрирано право на уживање, залог, хипотека или право на престој) на одземениот имот;

7) одземениот имот може да се користи и за надомест на штета причинета со сторено кривично дело;

8) примената на оваа казна не е поврзана со финансиската корист стекната со кривично дело,

9) одземениот имот може да му се врати на осуденото лице ако решението за конфискација на имот се укине во наредна постапка со вонредни правни лекови или со акт за амнестија или помилување. Доколку тоа не е можно, тогаш вистинската вредност на одземениот имот се утврдува во пари и на тој начин се врши враќање на неговата вредност и

10) во случај на поведување постапка за кривично дело за кое со закон е можно да се изрече казна одземање на имот, судот е овластен да преземе соодветни мерки за обезбедување на тој имот доколку тоа е оправдано и целисходно врз основа на околностите на конкретниот случај за да го спречи обвинетиот до крајот на постапката располага со овој имот целосно или делумно и на тој начин се обидува да ја избегне примената на оваа казна.

4.ПОИМ И ОПРАВДАНОСТ НА ЗАТВОРСКАТА КАЗНА

4.1. Поимот затворска казна

Казната лишување од слобода (затвор) се состои во лишување на слободата на движење на сторителот на кривично дело за период определен во судската пресуда. Во кривичната легислатива е воведена под влијание на учењето на класичната школа, која се залагала смртната казна да се замени како нехумана и бескорисна казна, со казните лишување од слобода со или без поправен труд.

Во сите современи криминални системи централно место зазема казната лишување од слобода. Со оваа казна се загрозени најголем број кривични дела, бидејќи дава најмногу можности за остварување на целта на казнувањето, која се состои во превоспитување и ресоцијализација на осуденият и негова реинтеграција во нормалниот општествен живот.

На предлог на Бекарија во кривичното право беа воведени казни лишување од слобода. Тие за прв пат беа воведени со францускиот кривичен законик од 1791 година, од кој беа преземени со Кривичниот законик од 1810 година, од каде што навлегоа во други закони. Затворската казна која дотогаш се применувала имала карактер на обезбедување присуство на сторителот на кривичното дело за да се изврши смртна или телесна казна врз него.

Во споредба со телесните или клеветничките казни кои се состоеле од тортура и осакатување, кои оставиле трајни последици на инвалидитет, воведувањето на казната лишување од слобода претставува голем напредок. Од своето појавување во казнениот систем, казната лишување од слобода го привлекува вниманието на научната и

стручната јавност. Во врска со нејзината примена и можноста за остварување на целта или функцијата поставена пред неа, особено беа истакнати бројни забелешки кои беа насочени кон примената на оваа казна воопшто, а особено на ефективноста на долгорочната (доживотна) затворска казна. , односно краткотрајна затворска казна.

4.2.Оправданост на казната затвор

Од воведувањето на затворските казни во системот на мерки за социјален одговор против криминалот, тие наидоа на бројни противници кои ја оспоруваа нивната важност и ефективност со различни аргументи. Така, против затворската казна се покренуваат следните приговори:

1) со оваа казна не може да се постигне општо превентивно дејство, бидејќи не може да ги заплаши непоправливите, професионални деликвенти или повратници да се воздржат од извршување на кривични дела. За време на престојот во воспитно-поправните установи не се целосно лишени од можноста повторно да сторат кривично дело на штета на други осуденици, работници на воспитно-поправниот дом или имотот на установата,
2) затворот не е соодветен инструмент за ресоцијализација на осудените лица и нивно навикнување на живот надвор од затворските услови, бидејќи по својата природа, карактер и содржина прецизно претставува негација на општествениот живот и
3) затворот произведува низа штетни последици од физичка, психолошка, здравствена и социјална смисла за осудениот. Поради лошите услови за живот и работа, сместување, храна, облека и слично во затворите сериозно се нарушува и загрозува здравјето на осудените или се влошуваат веќе постоечките болести. Од психолошка гледна точка, условите во затворот создаваат негативни особини за психолошката личност на осудениот, осаменоста доведува до заостанување на чувството на дружељубивост, чувство на изолација, понижување и фрустрација, а се создава сексуална перверзија, а во случај на подолга затворска казна и чести апликации, оваа казна може да доведе до појава на посебен вид ментална болест „затворска психоза.“

И конечно, од општествен аспект, затворот води кон намалување на животниот стандард не само на осудениот, туку и на неговото семејство. Со одење во затвор на

таквото лице му се прекинува работниот однос, се распаѓаат или пропаѓаат семејните односи, се јавува образовно запоставување на децата, алкохолизам, наркомани и сл.

Но, без оглед на бројот на споменатите приговори, кои секако стојат, затворот денес е основниот вид на казна во системот на казнени санкции на развиените земји. Тоа е предвидено во посебен дел од кривичните закони за најголем број кривични дела.

Примената на казната лишување од слобода е оправдана од следниве причини:

1) доколку целта на казнувањето е индивидуална превенција преку корекција, превоспитување и ресоцијализација на осудените лица, тогаш таа цел најцелосно може да се реализира токму преку постапката на извршување на затворската казна. Само во затворски услови може целосно да се запознае психолошката личност на осуденият со добри и лоши страни, доблести и маани и во зависност од тоа да се програмира процесот на лекување и мерки за ресоцијализација поединечно за секое осудено лице. Само тука може да се воспостави постојан однос на соработка и доверба помеѓу стручните воспитни тимови во затворот и осуденото лице.
2) затворската казна е погодна за создавање работни навики и стекнување на потребните стручни знаења и вештини за вршење на одредена општествено корисна работа по ослободувањето на осуденото лице од воспитно-поправната установа. Во затворски услови работата е терапевтско средство, но на тој начин осуденият остварува и одреден надоместок и други права,
3) во затворски услови може да се обезбеди процес на основно и средно образование и обука на осудените лица, што, од една страна, е форма на третман и мерка за ресоцијализација, а од друга страна, дава солидна основа за ангажирање во општествено корисни активности по ослободувањето и
4) затворот е единствената санкција што може ефективно да го заштити општеството, односно неговите добра и вредности, од сторители кои често вршат тешки кривични дела: професионални деликвенти, вообичаени деликвенти, повратници итн. Заштитата на општеството од таквите лица не може да се постигне со ниту една друга мерка што не ја вклучува нивната изолација од општеството.

4.3.Проблемот на унифицирање на затворската казна

Од воведувањето на казната лишување од слобода во казнениот систем, поединечните законодавства прифатија различни видови на овие казни во зависност од должината на времето, режимот на постапување со затворениците, примената на принудна работа итн. Паралелно со примената на овие казни, во правната и пенолошката теорија постојат сфаќања според кои тие треба да се изврши унифицирање на затворската казна, односно кривичниот систем да предвидува само една казна лишување од слобода, а не две или повеќе од нив.

Идејата за унифицирање на затворските казни е оправдана од следниве причини:

1) постоењето на повеќе видови затворски казни во кривичниот систем е оправдано само доколку овие казни значат и различен криминален третман, положба и статус на осудените лица. Оваа позиција во голема мера се заснова на: а) постоење на самица, б) примена на принудна работа на осудените лица, в) корпусот на правата и обврските на осудените лица и г) издржување затворска казна со окови, во железа или други средства за ограничување на движењето,
2) бидејќи денес правната положба на затворените и притворените лица е поставена на единствена основа (со идентичен корпус на права, обврски, одговорности и привилегии), а таа работа претставува моќна терапевтска и превоспитна алатка, како и дека апликацијата на окови денес е исклучок, а ќелијата изолација (самец) се применува исклучиво во случаи предвидени со закон, тоа не се оправдува со постоењето на неколку видови затворски казни кои не се разликуваат едни од други по природа и содржина на одржување и
3) единствена затворска казна би елиминирала низа нелогичности кои можат да произлезат при определувањето на затворската казна за повеќе кривични дела по ред, бидејќи овие различни затворски казни имаат различни минимални и максимални прописи, односно различни видови третман и третман на осудените лица и
4) единствена казна затвор не би ги намалила можностите за индивидуализирање на казната при разгледување и прилагодување на личноста и карактеристиките на секој осуденик.

5.ИЗВРШУВАЊЕ НА ЗАТВОРСКА КАЗНА

5.1.Системи за извршување на затворска казна

По воведувањето на затворските казни во 18ти век под влијание на учењето на класичната казнена школа, биле изградени првите воспитно-поправни установи (казнено-поправни домови) во кои постоеле различни системи и методи на постапување со затворениците. Така, се разликуваат следните системи на извршување на затворските казни:

1) ќелиски (осамен) систем,

2) аубурн систем (систем за тишина),

3) англиски (прогресивен) систем,

4) ирски (средни) систем,

5) Маконокијев (бодовен) систем.

5.1.1.Ќелиски систем

Ќелискиот систем (самостоен, Пенсилвански или Филаделфиски) беше воведен на предлог на Џон Хауард. Првиот затвор од овој тип е основан во Гана во 1775 година (во Белгија), а потоа во 1790 година во Филаделфија. Овој систем, всушност, е создаден како реакција на претходно изградените институции, во кои затворениците

затворската казна ја издржувале заедно, без разлика на разликите во пол, возраст, здравје, криминална личност итн.

Според овој систем, секој затвореник е изолиран во посебна ќелија, дење и ноќе, без никаков контакт со други лица за цело време на издржување на казната. Таму, во осаменост, тој можеше да размислува за извршеното злосторство и да доживее морална преродба и реинкарнација. Така се покаја за гревот, ја почувствува вината за делото што го направи. Меѓутоа, целосната осаменост произвела низа штетни последици за осуденикот, бидејќи довело до целосно закржување на чувствата на дружељубивост и одговорност, а менталните болести, опсесиите, па дури и самоубиството биле вообичаени.

5.1.2.Аубурнски систем

Аубурнски систем (систем на тишина) бил воведен во 1823 година во Аубурн (држава Њујорк) како замена за ќелискиот систем со цел да се отстранат неговите недостатоци. Според овој систем, затворениците се изолирани во ќелиите само ноќе.

Во текот на денот биле на колективна, заедничка работа во стопански единици, но со строга забрана за меѓусебно разговор или комуникација на друг начин. Овој присилен молк требало да ги спречи затворениците да се договорат и да комуницираат за евентуален бунт во затворите, како и да спречи пренесување на криминалната инфекција од едно на друго лице. И овој систем имал негативно влијание врз менталното здравје на затворениците.

5.1.3.Англиски систем

Прогресивниот (англиски) систем се појави во 19 век под влијание на идеите за реформирање и превоспитување на осудените лица и нивно враќање во општеството како здрави и одговорни граѓани. Според овој систем, процесот на издржување на затворската казна се одвивал низ три фази, каде самиот затвореник морал да го заработи преминот од една во друга фаза (со поблаг режим и поголем број права и бенефиции) со неговата работа, однесување и исполнување на поставените обврски.

Првата фаза е задолжителна самица на осудените лица од 9-12 месеци со задолжителна секојдневна работа. Втората фаза е колективниот престој и работа на осудените лица,

преку кој осуденият се движи во наредниот период, а тоа е преку постепена транзиција низ четири одделенија, каде секое наредно одделение значи полесен третман и помали ограничувања во однос на животот и работата во поправната установа.И конечно, третиот стадиум означува условна слобода на осуденият, бидејќи тој е ослободен доколку тоа го заслужи со своето однесување и работа и со тоа го оправда верувањето дека ќе биде добро управуван кога ќе биде ослободен и особено дека нема да изврши кривично дело.

5.1.4.Ирски систем

Ирскиот (средно) систем бил воведен во Ирска во 1853 година и претставува повисока фаза во имплементацијата на англискиот систем. Според овој систем, по самица во прв степен, во втор степен осуденият врши заедничка работа во текот на колективното издржување на казната, но не е веднаш пуштен на условен отпуст, туку се става во ново трето одделение - одделение за слободни луѓе.Тоа е посебен оддел кој ја претставува слободата во однос на начинот и насоката на живеење и треба да го подготви осуденият за престој и живот во слобода, за да може подобро и полесно да се вклучи во општествениот живот и работа и на тој начин да избегне тешкотии и кризи. што може да настане во случај на ненадејно ослободување од затворска установа.

5.1.5. Маконокиев систем

Бодовниот систем на Маконоки бил експериментално применет за прв пат во затворот на островот Норфолк во 1840 година. Идејата на управителот на овој затвор, капетанот Александар Маконоки, била да се најде начин да се мотивираат самите затвореници да работат. Така, Маконоки казната што судот му ја изрече на затвореникот ја претвори во повеќе точки. За време на казната, самите затвореници заработувале поени преку своето однесување, почитување на правилата за затворска дисциплина, извршување на работните обврски и други активности - односно ја откупувале казната.

Кога затвореникот ќе го собере бројот на поени што одговараат на изречената казна, тој ќе биде ослободен. Оние кои се труделе повеќе и подобро, имале можност порано да излезат од затвор.

И според овој систем, издржувањето на казната се вршела етапно: во првата фаза имало строга дисциплина и самица на осудените, во втората фаза самите затвореници организирале свои работни групи од пет члена по своја дискреција а во третата етапа

овие групи биле распуштени, па секој затвореник добивал своја колиба и дел од земјата, која ја обработувал и живеел по своја волја.

5.2.Принципи на извршување затворска казна

Со извршување на изречената затворска казна треба да се постигне целта зацртана со законот - корекција и превоспитување, односно ресоцијализација на сторителот на кривичното дело и спречување повторно да се изврши кривичното дело. За да се постигне целта на казната, потребно е извршувањето на казната затвор да се заснова на почитување на одредени принципи:

1) начелото на законитост проникнува во сите пори на кривичното право. Тој се манифестира на многу начини. Тоа се: а) само органите предвидени со закон можат, во постапка пропишана со закон, на сторителот на кривично дело да му изречат казна пропишана со закон за стореното кривично дело, б) казна може да се изрече само на сторителот на кривично дело. скриено кривично дело,в) само казната изречена со судска одлука може да ја изврши органот на казнено-поправната управа и г) во процесот на извршување на казната на осуденото лице му се одземаат или ограничуваат само тие слободи и права, до степен и на начин предвиден со прописите на извршното кривично право и кога е потребно да се постигне целта на казнувањето.Вака воспоставениот принцип на законитост треба да служи за заштита на слободите и правата на осудените лица како граѓани, кои инаку се признати со законските прописи, од самоволие, самоволие и злоупотреба од страна на казнено-поправната управа.
2) принципот на хуманост налага дека при извршувањето на затворската казна, осудениот мора да се однесува хумано без да му се нанесува физичко и психичко страдање, болка и непријатност, ниту пак да се навредува неговото човечко достоинство. Заштитата од овие злоупотреби е истовремено и предуслов за прифаќање на применетите третмани од страна на осудените лица и основа за нивно активно вклучување во истите,
3) принципот на индивидуализирање на извршувањето на казната се состои во прилагодување на третманот на личноста на секој поединечен осуденик. За реализација на овој принцип треба да придонесе: а) надворешна и внатрешна класификација на осудените лица и можност за прекласификација и б) префрлање на осудените лица од еден во друг вид казнено-поправна установа, односно од едно одделение во друго одделение. е, од една образовна група до

друга група која претставува поблаг режим на третман под услов тој да е доволно подобрен и ресоцијализиран.За тоа придонесува изборот на методи, контакти и третман што услугата за превоспитување ги применува за секое осудено лице, во зависност од карактеристиките на неговата личност, социјалниот статус итн.

4) начелото дека осуденото лице не ги плаќа трошоците за извршување на изречената казна значи дека извршувањето на функцијата на извршување на изречените казни е дејност од посебен општествен интерес и дека средствата за овие цели се предвидени во државниот буџет. Би било неправедно трошоците за извршување на казната да се префрлат на самиот осуденик или уште полошо на членовите на неговото семејство.Прибирањето на извршувањето на казната штетно би се одразило на позитивниот однос на осудениот кон применетите третмани и на неговото вклучување во процесот на ресоцијализација. Исклучок е наплатата на парични казни и трошоци направени исклучиво по вина на осуденото лице (кои се поврзани со доведувањето на осуденото лице кога ќе избега или избегнува да се пријави во воспитно-поправниот дом за извршување на казната).
5) начелото на исправка на осудените лица значи остварување на суштинската функција на целта на казнувањето воопшто. Имено, извршувањето на казната лишување од слобода не е ограничено на само, фактичко, физичко затворање на осуденото лице. Напротив, со изолирање на осудениот од општеството, кон него се применуваат посебни постапки, мерки и третмани кои треба да го неутрализираат или да го намалат ефектот на негативните карактерни црти на неговата психолошка личност и да ги поттикнат и подобрат позитивните особини на тоа лице.Целта на затворската казна е да се подготви осудениот за нормален живот и работа во слобода и за вклучување во општествените текови. Во секој случај, за тоа служат групните и индивидуалните третмани, како и системот на правила кои го регулираат животот и работата во институционалните институции и
6) принципот на колективно извршување на затворските казни значи дека осудените лица ја издржуваат казната лишување од слобода колективно, а одделно само во исклучителни случаи предвидени со закон и врз основа на одлука на директорот на установата или на дисциплинската комисија (во случајот на извршување на потешки дисциплински прекршоци) или во случај на

примена на управна мерка изолација или ограничување на слободата на движење од здравствени причини.Во исто време, законот предвидуваше при издржување на затворска казна да се издвојат: а) малолетните од возрасните, б) мажите од жените и в) притворените од осудените лица.

6.ДОЛГОТРАЈНА ЗАТВОРСКА КАЗНА

Во земјите кои ја укинаа смртната казна под влијание на аболиционистичките идеи, се поставуваше прашањето како и со кои средства општеството - државата може да се заштити од најопасните облици на незаконско и општествено опасно однесување на поединци и групи во форма на кривични дела, особено во случаи кога професионални деликвенти или рецидивисти деликвенти (мултирецидиви).

Како една од мерките за замена на смртната казна беше прифатена казната затвор (одземање на слободата на движење на осуденото лице за времето определено во пресудата). Оваа казна може да се изрече во различни временски периоди, во зависност од системот на постоење на една или повеќе затворски казни.

За најтешките кривични дела и за најопасните сторители на тие кривични дела, целото современо кривично законодавство предвидува: 1) долготраен затвор (триесет, четириесет и повеќе години) и 2) доживотен (долгорочен) затвор. На овој начин може да се постигне ефикасна заштита на општеството, односно општествените добра или вредности да не бидат повредени или загрозени од извршување на кривични дела од особено опасни, професионални деликвенти.Но, паралелно со воведувањето на долготраен или доживотен затвор (затвор, притвор и сл.), во правната и пенолошката

теорија се доведува во прашање применливоста и целесообразноста на оваа најтешка казна.

Во правната теорија има бројни приговори против казната долготраен (доживотен) затвор, од кои како најкарактеристични ги наведуваме:

1) оваа казна не е хумана. Тоа е нехумано на ист начин како и смртната казна, чија замена треба да служи. Со неговата примена осуденото лице практично се осудува на смрт, што, за волја на вистината, не настанува веднаш, туку преку долгогодишно лишување од слобода. Смртта е тивка и бавна, но сигурна,
2) оваа казна не може да ги постигне целите на општа превенција. Се смета дека ако некоја казна може да има општа превентивна функција, тоа секако е смртна казна. Со оглед на тоа што, и покрај неговото постоење во многубројните казненоправни системи, сериозните кривични дела продолжија да се вршат од повеќе повратници од античко време до денес, очигледно е дека неговото застрашувачко влијание е пренагласено.

   Иста е состојбата и со доживотниот затвор. Постои голем сомнеж за можноста за општо превентивно дејство на оваа казна. Дотолку повеќе што секогаш постои можност таквиот осуденик да избега или поради изменети политички или други услови постои можност за негово заменување со акт на амнестија или помилување со полесна казна.
3) оваа казна не може да ја исполни ни функцијата на посебна превенција. Ако посебната превенција се состои во поправка, превоспитување и ресоцијализација на осудените лица, како може да се очекува оваа функција да се исполни во однос на осуденик кој е сигурен дека никогаш нема да биде ослободен до крајот на животот, ниту да се однесува и живее како слободен и рамноправен граѓанин на општеството.

   Притоа, нема никаков активен однос кон третманот што му се спроведува, ниту пак има стимулативни можности активно да учествува во сопственото лекување, бидејќи без разлика на неговото однесување во текот на животот и работата во институционалните институции и почитување на куќниот ред и другите правила, тој никогаш не може да заслужи предвремено ослободување од воспитно-поправната установа (преку условен отпуст) или користење на бенефиции предвидени со закон и

4) колку и да се смета дека со оваа казна може ефективно да се заштити општеството, неговите добра и вредности од извршување на кривични дела со елиминирање на овие сторители и сместување во воспитно-поправна установа на подолг период, тие не се целосно лишени од можност за повторно извршување на кривично дело на штета на други осудени лица или членови на казнено-поправната управа (воспитувачи, здравствени работници, затворски чувари и сл.) или на штета на имотот на казнено-поправната установа.

7.КРАТКА ЗАТВОРСКА КАЗНА

Во врска со примената и ефективноста на казната затвор во теоријата и практиката, особено беше разгледано прашањето за неговата примена во краткотрајниот затвор. Ова е проблемот со кратките затворски казни (затворски казни до шест месеци). Уште од создавањето на позитивната школа се разговараше за оправданоста, целесообразноста и ефективноста на примената на овој вид казни.

Во правната теорија, следните причини се издвојуваат против кратките затворски казни:

1) кратките затворски казни не се погодни за спроведување на посебна или општа превенција, бидејќи не можат ефективно да постапуваат ниту врз сторителот на делото, ниту врз потенцијалните сторители, со оглед на тоа што овие лица не се сфаќаат сериозно, ниту како морална опомена, ниту како средство за заплашување,
2) поради краткото траење на овие казни, не постои можност да се примени сериозен воспитно-поправен и педагошки третман на осуденото лице кое би имало право на негова ресоцијализација и превоспитување;

3) кратката затворска казна произведува низа штетни последици за осудениот, бидејќи нејзината примена предизвикува жигосување, се става печат на осудата врз сторителот и неговото семејство, што штетно се одразува на нивниот социјален статус. Тоа го прекинува семејниот живот, а може да доведе до престанок на работниот однос. Тоа значи дека како резултат на кратката казна лишување од слобода може да настанат низа штетни последици за осуденото лице во морална, материјална, професионална и социјална смисла,
4) затворањето на кратко време го стимулира враќањето. Оваа казна најчесто се изрекува на примарните деликвенти кои во затворот се изложуваат на штетните влијанија на повратниците и професионалните деликвенти. Кратките затворски казни често се нарекуваат „семинар за криминал“,
5) кратката затворска казна е особено штетна за одредени категории престапници: малолетници, помлади возрасни лица, психопатски или социјално вознемирени личности, алкохоличари и зависници од дрога. За краткото времетраење на овие казни, за овие лица не може да се организира соодветен образовен или медицински третман. Од друга страна, дури и краток престој во затвор на овие лица може да има штетно влијание врз нивниот психолошки развој и
6) кратките затворски казни се крајно неекономични. Тие го чинат општеството, а не носат никаков материјален надоместок, бидејќи во нивното кратко траење не може да се организира или да се извршува работно-производна работа.

Од друга страна, поддржувачите на кратки затворски казни наведуваат низа причини за продолжување на овие санкции. На сите притворски казни може да се дадат голем број приговори на овие казни. Нивното постоење е оправдано со криминално-политички причини, бидејќи индивидуализацијата на казната претпоставува не само различни видови казнено-правни мерки, туку и одредени опсези за тие санкции каде што е можно.Кратката затворска казна има и општо превентивно дејство. Голем број граѓани чувствуваат страв дека може да бидат казнети со неколку недели или месеци затвор за сторени незаконски дела.

За одредени категории на сторители на кривични дела: лицата кои се однесуваат насилно, кои избегнуваат да плаќаат материјални обврски, на пример алиментација, кои прават сообраќајни прекршоци, кратките затворски казни се најправедни санкции. А структурата на криминалот, каде што преовладува ситниот криминал, ја оправдува нивната примена. Исто така, структурата на сторителите на кривични дела, каде има

примарни, несовесни и ситуациони сторители, укажува на оправданоста на постоењето и примената на кратки затворски казни, кои се токму единствените оправдани и правични мерки на социјална реакција за овие лица.

И теоријата и практиката се согласуваат дека овие казни можат успешно да се применат на примарни, случајни, ситуациони и неволни сторители на кривични дела кои немаат криминогени тенденции. Во однос на овие лица, кратките затворски казни психолошки делуваат како „шок-казни“, бидејќи најчесто ги добиваат како морална опомена од општеството за стореното дело.

Денес негативните ефекти од кратката затворска казна се отстрануваат со примена на: условен отпуст, условна осуда, судско опомена и парапенални мерки: куќен притвор, општокорисна работа, надомест на штета, полудневен затвор, интензивен надзор, електронско следење и други мерки.

8.МАЛОЛЕТНИЧКА ЗАТВОРСКА КАЗНА

8.1.Поим и карактеристики на малолетничката затворска казна

Малолетничкиот затвор е единствениот вид на казна во системот на малолетнички казнени санкции. Тоа е посебен вид на казна која се состои во лишување од слобода на движење на постар малолетник сторител на тешко кривично дело за период определен со судска одлука. По форма се работи за казна лишување од слобода, слична на затворската казна што судот им ја изрекува на полнолетни сторители. Но, во однос на целите што треба да ги постигне, оваа казна е блиску до воспитни мерки. Основните карактеристики на малолетничката затворска казна се следните:

1) тоа е најтешкиот вид малолетничка кривична санкција и единствениот вид на казна што може да му се изрече на малолетниот сторител. Додуша, оваа казна не може да се изрече за секое малолетно лице, туку само за повозрасни, а не може да се изрече за секое сторено кривично дело, само за тешко дело за кое законот предвидува затворска казна над пет години.

2) тоа е санкција со која се остваруваат целите на посебната и општа превенција, бидејќи нејзината примена врши зголемено влијание врз малолетниот сторител во иднина да не врши кривични дела, како и врз другите малолетници да не сторат кривични дела;

3) постојат два услови за изрекување малолетнички затвор: а) е сторено кривично дело и б) вината на сторителот е пројавена во висок степен. Тоа е единствената малолетничка кривична санкција, при изрекувањето судот е должен да утврди постоење и степен на вина на нејзиниот сторител.

4) малолетничкиот затвор се мери според посебни правила, меѓу кои посебно значење имаат субјективните околности поврзани со личноста на сторителот и објективните околности поврзани со природата и тежината на стореното кривично дело;

5) казната за малолетнички затвор може да се изрече во времетраење од шест месеци до пет години. Но, покрај овој општ максимум, законот признава и најмногу десет години. Малолетнички затвор до десет години може да се изрече во два случаи: а) кога е сторено кривично дело за кое законот пропишува затворска казна од дваесет години или потешка казна и б) кога најмалку две кривични дела за кои законот пропишува затворска казна над десет години.Истовремено, со законот е поставена граница според која малолетничкиот затвор не може да се изрече во траење кое е подолго од пропишаната затворска казна за стореното дело.

6) малолетнички затвор се изрекува за последователни кривични дела според посебни правила и тоа: а) ако постар малолетник стори повеќе последователни кривични дела, а судот оцени дека за секое кривично дело треба да се изрече малолетничка затворска казна, ќе се мери според бесплатна проценка за сите предметни дела се казнува со една казна малолетнички затвор во границите утврдени со закон,б) ако судот утврди дека за кривично дело сторено од повозрасно малолетно лице треба да се изрече воспитна мерка, а за друго дело малолетничка затворска казна, тогаш судот ќе изрече само една малолетничка затворска казна за сите поврзани дела;

в) ако судот определи затворска казна и малолетничка затворска казна за кривични дела во врска, тогаш изрекува единствена затворска казна во согласност со правилата за определување казна за кривични дела во врска сторени од полнолетни лица.

г) ако судот оцени дека за некое кривично дело во предметот треба да се изрече воспитна мерка, а за друго кривично дело затвор, тогаш изрекува само затворска казна. На ист начин судот постапува и при изрекувањето на казната на осудено лице (доколку по осудата се утврди дека осуденият сторил друго кривично дело пред или по неговото изречено).

7) казната малолетнички затвор не ги повлекува правните последици од осудата, кои се состојат во забрана за стекнување одредени права;

8) судот може условно да ослободи од натамошно издржување на казната осудено лице на малолетнички затвор под следниве услови: а) ако издржал третина од казната, но не пред да поминат шест месеци и б) ако; врз основа на постигнатиот успех во извршувањето на казната може да очекува дека ќе се однесува добро и нема да прави кривични дела кога е на слобода.Покрај условниот отпуст, судот може да определи и мерка засилен надзор со можност за примена на една или повеќе посебни обврски. Вака дадениот условен отпуст може да се укине на ист начин и под исти услови како што се укинува во случај на затворска казна изречена на возрасен сторител на кривично дело,

9) застареност на казната малолетнички затвор настанува ако: а) поминале десет години од изречената казна затвор за малолетници во траење над пет години, б) пет години од изречената казна на малолетнички затвор во траење од повеќе од три години и в) три години од осудата на малолетнички затвор до три години,

10) информации за пресудите за малолетнички затвор можат да се дадат само на органи изречно определени со закон, и тоа: а) судот, јавниот обвинител и полицијата во врска со кривичната постапка што се води против лице кое е претходно осудено, б) органот кој учествува во постапката за давање амнестија, помилување, рехабилитација или одлучување за престанок на правните последици од осудата и в) органите на старателството кога е неопходно да се извршуваат работи од нивна надлежност;

11) ако за време на траењето на воспитната мерка судот на постар малолетник му изрече малолетнички затвор, воспитната мерка престанува кога осуденият ќе започне со издржување на изречената казна. Ако за време на траењето на воспитната мерка на полнолетно лице му изрече малолетничка затворска казна или затвор од најмалку една година, воспитната мерка престанува кога тоа лице ќе започне со издржување на казната, а ако малолетничка затворска казна или се изрече затворска казна во пократок

рок, судот со пресуда ќе одлучи дали извршувањето на воспитната мерка ќе продолжи и по издржувањето на казната или нејзиното извршување ќе биде целосно прекинато.

12) лице кое е осудено на малолетнички затвор не може при неговото извршување да врши изборни функции во државни органи, органи на територијална автономија, органи на локалната самоуправа, органи на управување, органи на управување или други органи во трговски друштва или други организации кои работат. со државен имот, односно организации на кои со закон им е доверено вршење на одредени јавни овластувања,

13) евиденција за малолетничките затворски казни води повисокиот суд кој пресудил во прв степен и

14) осудата за малолетнички затвор подлежи на рехабилитација (правна и судска) на ист начин, под исти услови и во иста постапка како и осудата за полнолетно лице.

8.2.Услови за изрекување казна затвор за малолетници

Малолетничката затворска казна е хибридна кривична санкција, која по форма е казнена мерка со изразени елементи на репресија, но по својата содржина, суштина и цел е воспитна мерка.Оваа казна може да се изрече доколку се исполнети кумулативните услови предвидени со закон:

1) дека сторител на кривичното дело е постар малолетник, односно лице кое во времето на извршувањето на кривичното дело наполнило шеснаесет години, а не наполнило осумнаесет години.

2) дека малолетникот сторил кривично дело за кое со закон е пропишана казна затвор над пет години;

3) дека малолетникот сторил кривично дело со висок степен на вина. Тоа е степенот на вина над вообичаеното, нормално, просечно ниво на свесниот и волен однос на сторителот кон стореното кривично дело. Дали постои „висок степен“ на вина кај постар малолетник е фактичко прашање што судскиот совет го решава во конкретниот случај. Таков висок степен на вина не постои доколку во конкретниот случај е исполнета една од субјективните основи за ублажување на казната (на пр. значително намален разум) и

4) дека судот дошол до заклучок дека поради природата и тежината на стореното кривично дело и високиот степен на вина не е оправдано изрекување воспитна мерка. Сериозноста на кривичното дело значи постоење на поголем обем и поголем интензитет на повредата (и исклучително конкретно загрозување) на заштитеното богатство. Тоа укажува на обемот и интензитетот на последиците од кривичното дело. Сепак, оваа околност треба да се цени во контекст на видот на нападнатиот имот и потребата на општеството да обезбеди негова ефикасна и квалитетна заштита, што укажува на природата на кривичното дело.

Тоа укажува на исклучителниот карактер на примената на малолетничката затворска казна и во случај кога се исполнети условите предвидени со закон. За изрекување малолетничка затворска казна потребна е судска оцена врз основа на лични и материјални извори на докази дека во конкретен случај не би било оправдано да се изрече воспитна мерка. Значи, малолетничкиот затвор е казна од супсидијарна природа, чија примена е факултативна.

Кога ќе се исполнат условите предвидени со законот, судот на постар малолетник му изрекува казна малолетнички затвор во границите на казната пропишана со закон за стореното дело, имајќи ја предвид намената на малолетничкиот затвор и водејќи сметка за сите околности (олеснителни и отежнувачки):

1) степенот на зрелост на малолетникот и

2) времето потребно за неговото воспитување и стручно оспособување.

Истовремено, судот не може да изрече казна малолетнички затвор во траење подолго од пропишаната казна за стореното дело, но не е обврзница за најмала мерка на пропишаната казна (за посебен минимум).Осудените лица казната ја издржуваат заедно, и одделно само кога тоа го налага здравствената состојба на осуденото лице или потребата од обезбедување на безбедност и одржување на редот и дисциплината во казнено-поправниот дом. Казната која им е изречена на жените се спроведува во посебно одделение на КПУ за жени.

Осудениот малолетник може да остане во овие установи до навршување на дваесет и три години. Доколку до оваа возраст лицето не ја издржи казната во целост (и не биде пуштено на условна слобода), се упатува во казнено поправна установа за возрасни. По

исклучок, осуденият постар малолетник кој во меѓувреме наполнил дваесет и три години може да остане во воспитно-поправна установа за малолетници:

1) доколку е неопходно да се заврши образованието или стручното оспособување или

2) ако има помалку од шест месеци да го заврши своето реченица, но најдолга до дваесет и петгодишна возраст.

9.ЗАТВОРСКАТА КАЗНА И НЕЈЗИНИТЕ СУПСТИТУТИ

9.1.Парапенални мерки

Во современото кривично право постои тенденција на широка примена на различни парапенални мерки. Станува збор за кривични санкции кои се алтернатива или замена за затворот, особено за краток временски период.За парапенални или алтернативни мерки се сметаат мерки кои се преземаат со цел да се реши кривично дело

(казненоправен спор) пред започнување или во текот на кривичната постапка, но без изрекување на кривична санкција пропишана со закон. Тие ги вклучуваат следните неформални (парапенални) мерки:

1) надоместок на штета,

2) амбулантско лекување,

3) упатување на обука,

4) општествено корисна работа,

5) викенд затворање,

6) куќен притвор,

7) електронски надзор и сл.

Современото кривично законодавство вклучува една или повеќе парапенални мерки. Нивното воведување во казнено-правниот систем на одделни земји е резултат на усвојувањето на низа меѓународни правни акти кои беа насочени кон ублажување или намалување на ретрибутивниот карактер на казните. Меѓу овие меѓународни документи особено се издвојуваат следниве:

1) Европска конвенција за надзор на условно осудените или условно отпуштените осуденици од 1964 година,

2) Резолуција бр. 1 на Советот на Европа за условна казна, условна осуда и други алтернативи на затворот од 1965 година,

3) Резолуција бр. 10 на Советот на Европа за некои казнени мерки алтернативни на затворот од 1976 година и

4) Препорака бр.16 на Советот на Европа за социјални санкции и мерки од 1992 година.

Во однос на казните, парапеналните мерки имаат голем број на предности кои можат да се сведат на следново:

1) имаат хуман карактер,

2) носат помал степен на репресивност,

3) воспоставуваат соработка со обвинетиот и неговиот активен однос во извршувањето на мерката.

4) остварат репарација (надомест) на штета на оштетениот и

5) општествената заедница учествува во извршувањето на овие мерки, што го олеснува постигнувањето на ефектите од ресоцијализацијата.

И покрај овие предности, примената на парапенални мерки сè уште наидува на голем број противници. Така, против овие мерки се покренати следниве приговори:

1) тие можат да претставуваат зголемено средство за репресија (суптилна репресија),

2) на овој начин обвинетиот може да избегне кривична постапка (при спогодување на обвинетиот и оштетениот),

3) доведе до нееднаквост на сторителите на кривични дела во зависност од нивната финансиска состојба;

4) со примената на овие мерки се зголемуваат трошоците за извршување на кривичните санкции,

5) нивната честа примена ја ослабува довербата на граѓаните во правдата и

6) примената на овие мерки бара да се добијат информации за обвинетиот и неговата околина, со што се продолжува и се зголемува цената на кривичната постапка.

9.1.1.Надоместок на штета

Надоместокот на штета (реституција) е парапенална мерка која првпат е воведена во англосаксонското кривично право со цел да се овозможи успешна ресоцијализација и реадаптација на осудено лице без институционален затвор преку поправка (надомест) на штета, враќање на одземено или уништено. имот. Така, осуденият со примената на оваа мерка му ја надоместува штетата што му ја нанел на оштетеното лице или го враќа одземеното со делото или на друг начин ја воспоставува нарушената правна состојба во рок определен со пресудата на судот.На овој начин осуденият истовремено и непосредно чувствува дека на оштетениот му нанел неправда, која е должен да ја отстрани со својата понатамошна заложба и активност.

9.1.2.Амбулантско лекување

Амбулантскиот третман на осудените прво беше воведен во англосаксонското кривично право како мерка за замена на затворските казни за малолетни и ментално болни престапници, а потоа и за лицата зависни од употреба на алкохол или наркотични дроги (во Шведска). Со примената на оваа мерка, сторителот на кривичното дело е должен одредено време да биде подложен на медицински, психолошки или психијатриски третман во соодветни здравствени или психијатриски установи или советувалишта. Оваа мерка се применува за алкохоличари, наркозависници и лица кои покажуваат нарушувања и отстапувања во однесувањето, поради што пристапуваат кон извршување на кривични дела.

9.1.3.Упатување на обука

Упатувањето на обука е алтернативна мерка со која осудените лица се обврзуваат да посетуваат одредено основно или средно училиште, обука или друг вид на стручно оспособување и усовршување (кое е корисно кога се работи со малолетни или помлади возрасни лица). Покрај оваа мерка, судот може да им изрече и одредени обврски:

1) забрана за носење оружје,

2) забрана за управување со моторно возило,

3) забрана за посета на одредени места, барови или настани,

4) забрана за дружење со одредени лица кои имаат негативно, штетно влијание врз нив

5) одземање на патната исправа на определено време.

9.1.4. Општествено корисна работа

Општествено корисна работа како парапенална мерка беше воведена во 1972 година во Велика Британија, од каде што се прошири низ многу европски законодавства. Со оваа мерка се заменува затворска казна до шест месеци, со која осуденото лице се обврзува одреден број часови, определен број денови, да помине во општокорисна работа, работа во корист на јавната (општествената) заедница. Работната обврска обично изнесува помеѓу 40 и 240 часа и може да трае не подолго од една година (Велика Британија) или до 18 месеци (Франција). Мерката се изрекува со согласност на осуденото лице, кое времето определено со пресудата го поминува извршувајќи одредена работа во корист на целата заедница, а во слободното време за која не добива надоместок.

9.1.5.Викенд затвор

Викенд затворот се состои од затворање на осудено лице во слободно време, обично за време на викендите или празниците. Во некои земји (Белгија, Холандија, Швајцарија, Португалија) мерката се однесува на сите сторители на кривични дела, додека во други земји (Германија) важи само за малолетни лица. Со тоа се намалуваат негативните ефекти од краткотрајната затворска казна во социјална, работна, материјална, семејна и морална смисла.

Осуденият останува во семејството, во местото на живеење, во текот на неделата ги исполнува работните или училишните обврски, семејниот живот не му е прекинат, продолжува нормално да комуницира со околината, социјалниот живот му е недопрен и само во одреден време и за одредено времетраење, што е изречно наведено во пресудата, најчесто за време на викенди или празници (кога осудениkот вообичаено не работи), оди во воспитно-поправна установа каде му се вршат одредени воспитно-поправни третмани.

9.1.6.Куќен притвор

Куќниот притвор се применува како замена за кратките затворски казни (Италија, САД) каде што осуденото лице останува во својата претходна средина, но е ставено под одредена условна казна (надзор на однесување и живот), а неговата слобода на движење е ограничена. Се применува на примарни, случајни, несовесни сторители на кривични дела, а со прекршување на наложените обврски осуденото лице се изложува на можност за потешка казна. Контрола на движењето на осуденото лице може да се врши преку одредени служби, лица или електронски мониторинг со употреба на современи технички средства со кои автоматски се евидентира целото отстранување и отсуство на осуденото лице надвор од одреден круг или област.

9.2.Правен основ на казната

Две прашања поврзани со примената на казната како најзначаен вид на кривични санкции веќе долго време се разгледувани во теорија, со особено внимание:

1) која е правната основа на казнувањето, односно од каде произлегува правото на државата да изрече казна?

2) која е целта на казната, односно што се посакува и што може да се постигне со примена на казната.

Прашањето за правната основа на казнувањето дава одговор на прашањето врз основа на кое општеството-држава има право да го казни сторителот на кривично дело, од каде што произлегува правото на државата да казнува (ius puniendi). Практичното значење на ова прашање се состои во определување на границите на криминалната репресија, односно границите на правото на државата да применува казна. Тоа е и граница на проширување на моќта на таа држава (ius imperium). Како одговор на ова филозофско, политичко и правно прашање, развиени се неколку сфаќања: 1) идеалистички теории, 2) теории за општествени договори, 3) правни теории и 4) социолошки теории.

Идеалистички теории.Според идеалистичките теории, основата на правото на државата да казнува е барањето за апсолутна правда. Апсолутната правда е категорија на мисла од која потекнува правото на државата воопшто, вклучувајќи го и правото на примена на казна. Извршувањето на кривично дело доведува до повреда на апсолутната правда, која може повторно да се воспостави само со примена на казна за сторителот на кривичното дело. Апсолутната правда може да се разбере на различни начини, така што тие се разликуваат:

1) теорија на божествената правда,

2) теорија на морална правда и

3) теорија на законска правда.

Според теоријата на божествената правда, правото на казнување е од божествено потекло, но со создавањето на државата ова право и го пренело божеството. Според тоа, државата е само едноставниот извршител на божественото право, кое е од императивен карактер бидејќи се состои во барањето да се казни секој што ќе направи кривично дело со прекршување на прописите.

Теоријата на морална правда смета дека основата на правото на државата да применува казна потекнува од моралните норми кои управуваат со светот и кои се во свеста на секој човек. Според Кант, моралните норми се содржани во свеста на секој човек кој поседува здрав разум, така што секој разумен човек е способен да ги процени своите постапки и да оцени што е дозволено, а што не. Против тој што се однесува незаконски, во свеста на секој човек се бара примена на казна, која има карактер на категоричен императив.

Теоријата на законската правда (Хегел) смета дека основата на правото на казна е дијалектичката неопходност. Во државата, како највисок облик на дијалектички развој на апсолутната идеја, постои едно воспоставено законско право. Со извршување на кривични дела ова право се ускратува, па на таквото лице мора да му се изрече казна која би го негирала стореното кривично дело (погрешно) и повторно ќе го воспостави правото. Според тоа, кривичното дело е „негирање на правото“, а казната е „негирање на негацијата“, со што повторно се воспоставува нарушениот правен поредок.

Теорија на општествен договор.Теоријата на општествениот договор (Русо, Гротиус, Лок, Хобс) смета дека индивидуите како членови на општеството на одредено ниво на општествениот развој сфатиле дека повеќе не се во состојба индивидуално да се грижат и да ги заштитат своите добра и интереси со налетот на криминалот, тие решија да ја формираат државата и да и ги пренесат правата на заштита од незаконски и незаконски однесувања.Со откажување од правото на казна во корист на државата, поединците истовремено се согласија да бидат казнети доколку го прекршат законот и сторат кривично дело. Според тоа, основата на правото на казна се наоѓа во општествениот договор на поединци со кој била основана државата.

9.2.1.Правни теории

Правните теории за правната основа на казнувањето решението на ова прашање го наоѓаат во прописите на позитивното право. Државата има овластување да донесува прописи со кои се регулира животот на граѓаните, а од тоа произлегува и овластувањето на државата да го обезбедува остварувањето на правата. Тоа значи дека државата има право да донесува прописи кои го регулираат однесувањето на поединци, да издава команди, да бара послушност од граѓаните, но и да казнува непослушност и прекршување на прописите. Биндинг смета дека државата има право на неопходна одбрана од сторителите на кривични дела кои ја прекршиле правната норма и го загрозиле имотот заштитен со закон.

9.2.2.Социолошки теории

Социолошките теории ја наоѓаат основата на правото на казна во социјалната функција на кривичното право - што е остварување на заштитна, гарантна функција, бидејќи кривичното право се јавува како последно средство во заштитата и обезбедувањето на најважните општествени добра, интереси. и вредности. Според утилитарната теорија (Бентам), казната има свое оправдување во корисноста на нејзината примена.

Според Ф. Лист, правната основа на казнувањето произлегува од неопходноста од одржување на правниот поредок и безбедноста на државата. Потребата на државата да применува казна произлегува од неопходноста да се обезбедат и заштитат најважните општествени добра и вредности од сите форми на повреди и загрозување.

9.3.Цел на казната

Теоретски, одамна се поставува прашањето што ја сочинува целта на казнувањето, односно што се посакува и што може да се постигне со примена на казните за сторителите на кривични дела? За одговор на ова прашање се развиени три теории: 1) апсолутни, 2) релативни и 3) мешани (комбинирани или еклектични) теории.

Апсолутни теории. Според апсолутните теории, целта на казната е одмазда, репресија врз сторителот за стореното дело. Со извршување на кривични дела, сторителот предизвикува штета на општеството, а општеството му враќа штета со примена на казна. Злото што му се нанесува на сторителот преку примена на казна, тој треба да го доживее преку страдање. Според тоа, целта на казната е одмазда од гледна точка на општеството, или казна од гледна точка на сторителот.

Релативни теории. Релативните теории веруваат дека казната е средство за заштита на општеството од криминал. Целта на казнувањето е нејзината општествена корисност, бидејќи може да послужи како ефективно средство за борба против криминалот (утилитарна функција). Основната цел на казнувањето е да се спречи извршување на кривични дела во иднина. Сторителот не се казнува затоа што згрешил, туку за да не греши понатаму. Во зависност од тоа како се постигнува оваа цел, се разликуваат: 1) теории за индивидуална или специјална превенција и 2) теории за општа или општа превенција.

Индивидуалните (посебни) теории за превенција сметаат дека целта на казнувањето е да се спречи сторителот во иднина да изврши криминални дејствија. Оваа цел се постигнува со примена на посебни средства и методи кои се погодни да се влијае врз сторителот за тој во иднина да не врши кривични дела. Во однос на методот со кој може да се изврши ова влијание, постојат три различни сфаќања. Овие се:

1) теорија на заплашување,

2) теорија за поправка и

3) теорија на старателство.

Според теоријата на заплашување, казната треба да се примени така што таа да предизвика страв кај сторителот на делото за да го одврати од извршување на кривични дела во иднина.

Теоријата на корекција се заснова на претпоставката дека сторителот е личност со доминација на негативни особини и казнувањето треба да дејствува врз овие негативни карактерни црти со цел да ги потисне и да развие позитивни особини. За да се постигне тоа, казната мора да биде средство за поправка, средство кое може да се промени и прилагоди на психолошките карактеристики и личноста на криминалецот.

Според теоријата за старателство, сторител е лице кое не е отпорно на надворешни предизвици, па затоа е подложно на извршување на кривични дела. Со казна се става под старателство на државните органи на правдата и јавната безбедност, кои имаат задача да го оспособат да владее според законските прописи на општеството и да ги почитува нормите на правниот поредок и општествената дисциплина.

Општите теории за превенција сметаат дека целта на казнувањето е да се влијае на широките маси граѓани да се воздржат од извршување на криминални дејствија. Овој вид на казнување ги спречува граѓаните кои се наклонети кон извршување на кривични дела однапред да ги сторат и на тој начин се избегнува примената на казната. Во однос на начинот на кој се постигнува оваа цел, тие се разликуваат:

1) теорија на општо заплашување со предвидување казна,

2) теорија на опомена и

3) теоријата на заплашување со извршување на казната.

Според теоријата на општо заплашување со предвидување казна (теоријата на психолошка принуда), на секој граѓанин му се претставува злото што ќе го снајде доколку изврши кривично дело. Заканата со казна делува како психолошка принуда врз сите потенцијални деликвенти да се воздржат од прекршување на прописите и да не вршат кривични дела.

Според теоријата на опомена со предвидување казна (теорија на морална принуда), граѓаните се предупредуваат дека извршувањето на кривични дела е неморално и забрането, па затоа и казниво. Казнувањето ги потиснува неморалните особини кои постојат кај граѓаните и го подига нивото на општиот морал на општеството.

Теоријата на заплашување со извршување на казна смета дека спречувањето на криминалот најдобро се постигнува со јавно и грубо извршување на казната за осудените лица. Оваа егзекуција мора да биде таква што може да предизвика страв кај масите.

Мешани теории. Мешаните (еклектични или фузија) теории беа создадени со комбинирање на елементи на апсолутни и релативни теории. Според ова сфаќање, целта на казнувањето не може да се постигне само со одмазда или само со превенција. Целта на казнувањето мора да биде превенција, односно спречување на извршување на кривични дела во иднина. Но, казната секогаш се применува по повод стореното кривично дело спрема неговиот сторител и нужно претставува присилна, одмаздничка мерка (мерка ограничување или одземање на слободи или права). Се казнува затоа што згрешил, но и за да не греши.

10.ИЗВРШУВАЊЕ НА КАЗНАТА ЗАТВОР

Криминолошките и пенолошките истражувања за криминалитетот и влијанието на казната врз неговото сузбивање покажуваат дека позитивните ефекти од казната се во пропорционален однос со должината на времетраењето од сторувањето на кривичното дело до примената и извршувањето на казната. Колку примената и извршувањето на казната временски се оддалечува од моментот на сторувањето на кривичното дело, толку ефектите од примената и извршувањето на казната на генерално превентивен и специјално превентивен план се намалува и обратно. Оттука, и инсистирањето на нашиот ЗИС за ефикасност во нивното извршување, посебно на казната затвор.

Во Република Македонија, Законот за извршување на санкциите ја пропишува целта на извршувањето на казната затвор. Законот пропишува одреден број императивни норми со кои е регулирано постапувањето на персоналот на казненопоправната установа со осудените лица на издржувањето на казната затвор. Според член 37 од ЗИС, целта на извршувањето на казната затвор е оспособување на осудените лица да се вклучат во општеството со најдобри изгледи за самостоен живот во согласност со закон. Заради постигнување на целта на извршувањето на казната затвор кај осудените лица да се развие чуството на одговорност и да се потикнуваат да го прифатат и активно да учествуваат во третманот за време на извршувањето на казната, мотивиран и насочен кон превоспитување и развивање на позитивните карактерни особини и способности што го забрзува успешното враќање во општеството.

При извршувањето на казната затвор мора да се заштити психофизичкиот и моралниот интегритет на осуденото лице и да се почитува човековата личност и достоинство, во согласност со основните начела кои се пропишани согласно законот, што значи дека се забранува секакво нечовечко постапување кое може да се примени спрема осуденото лице (мачење, понижување итн). Имено, членот 6 од ЗИС предвидува со лицата спрема кои се извршуваат санкциите се постапува човечно, со почитување на човековата личност и достоинство, зачувување на нивното телесно и душевно здравје, водејќи притоа сметка за остварување на целите на одделни санкции. Членот 3 од ЗИС предвидува дека лицата спрема кои се извршуваат санкциите се лишуваат или ограничуваат во правата само во границите неопходни за остварување на целта на санкцијата, а врз основа на закон. Во членот 5 од ЗИС, пак, се огледа начелото на

индивидуализација, односно во истиот член е пропишано дека со лицата спрема кои се извршуваат санкциите се постапува на начин кој во најголема можна мера одговара на нивната личност.

10.1.Упатување на осудени лица на издржување казна затвор

Упатувањето на осудените лица на издржување на казната е предвидено во членот 83 од ЗИС. Имено, во овој член од законот е пропишано дека надлежен орган за преземање на потребните дејствија заради извршување на казната затвор е судијата за извршување на санкциите според местото на живеалиштето, односно престојувалиштето на осуденото лице. Ако живеалиштето, односно престојувалиштето на осуденото лице е непознато, надлежен за упатување на осуденото лице на извршување на казната затвор е судот што ја донел првостепената одлука. Судот што ја донел првостепената одлука, ако не се знае живеалиштето, односно престојувалиштето на осуденото лице или ако осуденото лице е недостапно, ќе побара од Министерството за внатрешни работи да го пронајде и веднаш да го извести судот за неговата адреса. Постапката за упатување на осудените лица е итна. Судот што ја донел првостепената одлука ќе му ги достави на основниот суд за извршување на санкциите, заедно со одлуката за извршување и сите податоци за личноста на осуденото лице прибавени во текот на постапката од значење за извршување на казната затвор (чл. 84 ЗИС). Судијата за извршување на санкциите е должен да ги преземе потребните дејствија заради извршување на казната затвор веднаш по приемот на извршната одлука, а најдоцна во рок од осум дена по нејзиниот прием (чл. 85 ЗИС). Повикувањето за извршување на казната затвор на осуденото лицесе врши на начин што лично му се доставува упатен акт во кој е означен денот кога треба да се јави во определена установа. Со упатниот акт осуденото лице се предупредува дека доколку не се јави во определениот ден во установата ќе биде присилно спроведено и ќе ги сноси трошоците на спроведувањето.

Денот на јавувањето во установата се одредува така што на осуденото лице да му останат најмалку осум, а најмногу 13 дена од денот на приемот на упатниот акт (чл. 86 ЗИС). Судијата за извршување на санкциите со доставувањето на упатниот акт на осуденото лице истовремено ја известува и установата за денот во кој осуденото лице треба да се јави и доставува препис од правосилната и извршна пресуда со која е изречена казната, извод од казнената евиденција, како и други податоци за личноста на осуденото лице со кои располага. Ако осуденото лице не се јави во определениот ден

на извршување на казната затвор, установата за тоа без одлагање ќе го извести судијата за извршување на санкциите. Судијата за извршување на санкциите во тој случај веднаш ќе издаде наредба до Министерството за внатрешни работи за приведување на осуденото лице со која, исто така ќе побара, доколку осуденото лице се крие или се наоѓа во бегство, органот да издаде и потерница за пронаоѓање и спроведување на осуденото лице во установата за извршување на казната затвор (чл. 87 ЗИС).

Судијата за извршување на санкциите донесува решение за наплата на трошоците од осуденото лице направени за неговото пронаоѓање и спроведување во установата. Против решението осуденото лице има право на жалба до кривичниот совет на судот надлежен за извршување на санкцијата во рок од три дена од приемот на решението. Жалбата не го одлага извршувањето на решението (чл. 88 ЗИС).

10.2.Одлагање на почетокот на извршувањето на казната затвор

ЗИС предвидува можност за одлагање на почетокот на издржувањето на казната. Институтот одлагање на извршување на казната затвор не е инкомптибилен со начелата за брзо и ефикасно извршување на казната затвор. Тој е поставен врз начелата за хумано постапување со осудените лица. Овој институт дава можност да се одложи извршувањето на казната под одредени услови, но тоа не мора да значи дека тоа секогаш ќе се прифати.

Во членот 89 од Законот за извршување на санкциите се предвидени причини за одлагање на почетокот на извршувањето на казната затвор. На осудено лице кое се наоѓа на слобода може по негова желба да му се одложи почетокот на извршувањето на казната затвор, ако:

1) се наоѓа на болничко лекување од потешка акутна болест или од зависности;

2) се случила смрт или тешка болест во потесното семејство наосуденото лице;

3) одлагањето е потребно заради извршување или довршување на неодложни полски или сезонски работи, или работи предизвикани од елементарна непогода, или со друга несреќа, а во семејството на осуденото лице нема доволно друга работна сила;

4) осуденото лице е обврзано да изврши одредена работа што веќе ја започнало, а поради неизвршувањето на таа работа би настапила позначителна штета;

5) одлагањето на осуденото лице му е потребно заради завршување на училишната година или за полагање на испит за кој се подготвувало;

6) заедно со осуденото лице се осудени неговиот брачен другар или други членови на заедничкото домаќинство, или ако некои од нив се наоѓаат на издржување на казната, а со упатувањето на сите овие лица на издржување на казна би била загрозена издршката на старите, болните или малолетните членови на семејството, или би се довело во прашање нормалното стопанисување на домаќинството;

7) е осудена жена чие дете е помало од една година или која е бремена, а до породувањето не преостануваат повеќе од три месеца и

8) е потребно осуденото лице одредено време да се грижи за воспитување и чување на децата или згрижување на немоќни лица за кои е должно да се грижи, според мислењето на органите за социјална заштита на општината на чие подрачје децата или тие лица имаат живеалиште или престојувалиште.

Извршувањето на казната во претходно наведените случаи може да се одложи додека трае болеста, односно лекувањето, во случаите од точките 2 до 4 и точката 8 најдолго за три месеци, во случаите од точката 5 до завршување на училишната година и шест месеци за испит, во случаите од точката 6 најдолго за шест месеца, а во случаите од точката 7 до наполнувањето на една година од животот на детето. Осуденото лице на кое му е одложено издржувањето на казната по основ од точката 1 е должно на секои 30 дена да достави веродостоен доказ за неговата здравствена состојба.

Во тој случај молба за одлагање на почетокот на извршувањето на казната може да поднесе и неговиот брачен другар, роднина по крв во права линија, посвоител, посвоеник, брат, сестра и хранител.

Молбата за одлагање на почетокот на извршувањето на казната затвор се поднесува во рок од три дена од денот на приемот на упатниот акт. Ако причината за одлагање настанала по тој рок, молбата може да се поднесе до денот кога осуденото лице треба да се јави заради извршување на казната. Кон молбата се прилагаат веродостојни докази за причините кои го оправдуваат одлагањето. По молбата за одлагање на почетокот на извршувањето на казната затвор решава судијата за извршување на санкциите, кој е должен да донесе решение во рок од три дена по приемот на молбата. Пред донесувањето на решението тој може да ги извиди околностите наведени во

молбата. До донесувањето на решението по молбата се одлага почетокот на извршувањето на казната (чл. 90 ЗИС).

Против решението донесено по молбата за одлагање на почетокот на извршувањето на казната затвор, осуденото лице и надлежниот јавен обвинител имаат право на жалба до кривичниот совет на судот надлежен за извршување на санкцијата во рок од три дена од денот на приемот на првостепеното решение. Жалбата го одлага извршувањето на казната. Кривичниот совет е должен да донесе решение по жалбата во рок од три дена по приемот на жалбата (чл. 91 ЗИС).

Ако осуденото лице на казна затвор е повикано на отслужување на воениот рок или воена вежба, се упатува на издржување на казната пред отслужувањето на воениот рок, односно воената вежба. Ако лицето кое во текот на отслужувањето на воениот рок или за време на воена вежба е осудено на казна затвор до шест месеца за кривично дело сторено пред да отпочне со отслужување на воениот рок или на воената вежба, ќе му се одложи почетокот на извршувањето на казната до завршувањето на воениот рок, односно воената вежба. Извршувањето на казната се одлага и на осудено лице на казна затвор или малолетнички затвор до две години, ако е изречена за кривично дело сторено пред да отпочне со отслужувањето на воениот рок, а до завршувањето на воениот рок не му преостануваат повеќе од шест месеца (чл. 92 ЗИС).

Кога надлежниот јавен обвинител, врз основа на законското овластување ќе побара одлагање на почетокот на извршувањето на казната затвор, судијата за извршување на санкциите нема да го повика осуденото лице, а ако веќе го повикал, но уште не поминал рокот за јавување во установата, ќе донесе решение за одлагање на почетокот на извршувањето на казната.

Одлагањето на почетокот на извршувањето на 6 казната трае додека јавниот обвинител не го извести судијата за извршување на санкциите дека може да се отпочне со извршувањето на казната затвор, односно до донесувањето на одлука по правното средство на јавниот обвинител. Одлуката за одлагање на почетокот на извршувањето на казната донесена по барање на јавниот обвинител престанува да важи ако јавниот обвинител во рок од 30 дена од денот на приемот на одлуката не употреби правно средство (чл. 93 ЗИС).

Судијата за извршување на санкциите може, по спроведената постапка, да го отповика одложениот почеток на извршувањето на казната затвор ако престанат причините

поради кои тоа е дозволено, како и кога осуденото лице не го користело одобреното одлагање за целите за кои тоа е дадено.

11.СИСТЕМОТ НА КАЗНИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

11.1.Видови казни

Системот на казни е збир на сите казни содржани во кривичното законодавство на државата, начинот на кој се пропишуваат и изрекуваат, како и нивниот меѓусебен однос. За што е можно поефикасна борба против криминалот, целото современо кривично законодавство предвидува повеќе видови казни, кои се неопходни за да може да се постигне индивидуализација во казнувањето, односно на секој сторител на одредено кривично дело да му се одреди казна која најдобро ја постигнува целта на казнувањето. Според тоа, постоењето на поголем број казни го одредуваат два фактори: 1) потребата од успешна, ефикасна, квалитетна и навремена борба против криминалот и 2) потребата од адаптација на казната на сторителот на делото во за да ја постигне својата ресоцијализација.

Постојат неколку видови казни кои можат да се поделат според различни критериуми.

Така, во однос на независноста во изрекувањето на казната, казните се делат на:

1) главни и

2) споредни.

Главните казни можат да се изрекуваат самостојно, а споредните казни не можат самостојно, туку само како дополнување на главната казна.Со оглед на времетраењето, казните се делат на:

1) трајни и

2) временски

Трајните казни се изрекуваат за цел живот на осуденото лице, па затоа се нарекуваат и доживотни. Временските казни се изречени со судска пресуда за одреден временски период.Во однос на засегнатиот имот, казните можат да бидат:

1) против животот,

2) против телесниот интегритет,

3) против слободата,

4) против имотот и

5) против граѓанските права.

И, конечно, во однос на начинот на пропишување, казните се поделени на:

1) алтернативни и

2) кумулативни.

Казните алтернативно се пропишуваат кога судот ќе изрече само една од неколкуте пропишани казни во законот. Казните се пропишуваат кумулативно кога судот ќе му ги изрече сите пропишани казни на сторителот на кривичното дело.

Кривичниот законик на Република Македонија предвидува дека на сторителите на кривични дела може да им се изречат следните казни:

1) затвор (лишување од слобода),

2) парична казна,

3) работа во јавен интерес и

4) одземање на возачка дозвола.

Главната казна е само затворската казна. Како главна и споредна казна може да се изрече парична казна, општокорисна работа и одземање на возачка дозвола. Доколку за едно кривично дело се пропишани повеќе казни, како главна казна може да се изрече само една казна.

11.2.Карактеристики на системот на казни

Затоа, во согласност со релевантните меѓународни стандарди, системот на казнување во Република Македонија денес ги има следните карактеристики:

1) постоење на мал број казни (само четири казни во споредба со единаесет безбедносни мерки или девет воспитни мерки),

2) законитост во изрекувањето на казната. Судот може да ја изрече само казната предвидена со закон за кривично дело пред извршувањето на делото, освен во случај на изрекување парична казна што може да се изрече и: а) кога не е пропишана за кривично дело ако е сторено. од личен интерес и б) кога со закон е пропишано дека

сторителот може да се казни со затвор или парична казна, а судот изрече затворска казна како главна казна.

3) нема казни против: а) живот, б) телесен интегритет и в) граѓански права и

4) за едно кривично дело може да се изрече само една главна и една помала казна.

Препораката бр. П (92) 17 на Комитетот на министри на Советот на Европа до земјите-членки за доследност при определувањето на казната, која беше усвоена во октомври 1992 година, е од особено значење за понатамошниот развој и подобрување на казнениот систем. Имено, на овој начин до земјите членки на Советот на Европа беа испратени следните препораки:

А) Причини за одредување на казната:

1) законодавецот или друг надлежен орган, каде што тоа го дозволуваат уставните начела и правната традиција, се обидува да ги прогласи кои се сметаат за причини за определување на казната.

2) без оглед на наведените причини за определување на казната, треба да се избегнува несразмерност меѓу тежината на делото и казната за тоа,

3) причините за определување на казната треба да бидат во согласност со современата и хумана криминолошка политика, особено во однос на помалата употреба на затворските казни и поширокаата примена на санкциите и мерките во заедницата, спроведувањето на политиката за декриминализација, употребата на мерки за одвраќање: посредување. , надомест на штета на жртвите и

4) при предлагање или изрекување казни треба да се земе предвид веројатното влијание на казната врз поединечниот сторител за да се избегнат вообичаените несреќи и за да не се загрози превоспитувањето на сторителот;

Б. Структура на казните:

1) опсегот на можни казни не треба да биде премногу широк за судовите да не се потпираат премногу на него во однос на релативната тежина на прекршокот. Државите треба да размислат за оценување на делата според нивниот степен на тежина, но под услов минималните казни, онаму каде што е соодветно, да не го спречуваат судот да ги земе предвид специфичните околности,

2) секаде каде што одговара на уставот и традицијата на правниот систем, треба да се разгледаат дополнителни техники за зајакнување на конзистентноста во одмерувањето на казните, како што се две техники кои се користат во практиката:

а) „насоки за казни“ – опсегот на казни за различни подвидови на исто кривично дело во зависност од присуството или отсуството на отежнувачки или олеснителни околности, а судовите имаат дискреционо овластување да отстапат од тие насоки и

б) „почетна основа“ – основна казна за различни подвидови на исто кривично дело од која судот поаѓа нагоре или надолу со оценување на олеснителни и отежнувачки околности;

3) затворските казни претставуваат крајни санкции што треба да се изречат во случаи кога изрекувањето на друга казна очигледно би било несоодветно на тежината на стореното кривично дело. Кога е потребно, може да се изградат негативни критериуми за да се исклучи употребата на затворски казни, особено во случаи кога има мала материјална штета,

4) законодавецот наместо затвор да предвиди употреба на санкции или мерки вонпритвор,

5) степенот на постојните непритворски санкции треба да се разгледува во однос на нивната релативна тежина, земајќи ги предвид различните форми на санкции (условна казна, парична казна), но и различните степени на строгост. Таквата градација ќе му овозможи на судот да избере непритворска казна соодветна за секој сторител и

6) во однос на паричните казни треба да одговараат на финансиските можности на сторителот на кој му е изречена, а во случај на неплаќање да се избегнува да се замени со затворска казна, при што државите треба да истражат други форми. незатворски начини на плаќање парични казни, вклучително и суспендирање на плаќањето и примена на казната,

В. Отежнувачки и олеснителни околности:

1) околностите што ја влошуваат или ублажуваат казната мора да бидат во согласност со наведените причини за определување на казната.

2) најважните олеснителни и отежнувачки околности мора да се разјаснат во рамките на законот, односно судската пракса, како што во практиката треба да се дефинираат и оние околности кои не се сметаат за релевантни во однос на одредени кривични дела и

3) фактичката основа за изрекувањето на казната секогаш треба правилно да се докажува без какво било сомневање и

Г. Претходна осуда (реституција):

1) враќањето на имотот не треба да се користи механички во ниту една фаза од кривично-правниот систем како околност на штета на осудениот,

2) може да биде оправдано да се земе предвид претходното криминално досие на осуденото лице, но казната за новото кривично дело треба да биде пропорционална на неговата сериозност и

3) ефектот на враќањето треба да зависи од специфичните карактеристики на претходното криминално досие на сторителот, но тој ефект треба да се намали или укине:

а) ако има значителен период без кривично дело пред тековното кривично дело,

б) ако сегашното кривично дело е полесно или ако претходните кривични дела се од полесна природа и

в) ако сторителот е сè уште млад.

11.3.Казна затвор

Казната лишување од слобода (затворска казна) се состои во лишување од слобода на движење на сторителот на кривичното дело за период определен со судска пресуда и сместување во посебна казнено-поправна установа. Во сите современи казнени системи, казната лишување од слобода зазема централно место. Најголем број на кривични дела се загрозени со оваа казна бидејќи дава најмногу можности за постигнување на целта на казнувањето, која се состои во посебна превенција - влијание врз сторителот на кривичното дело повторно да не изврши кривични дела и негова реинтеграција во нормалниот општествен живот.

Затворот беше воведен во кривичното право на предлог на Бекарија, најпрво во францускиот кривичен законик од 1791 година, од каде што навлезе и во други закони. Затворската казна која дотогаш се применувала имала карактер на обезбедување

присуство на сторителот на кривичното дело за да се изврши смртна или телесна казна врз него. Во споредба со телесните казни кои се состоеле од тортура и осакатување, кои оставиле трајни последици на инвалидитет, воведувањето на казната лишување од слобода под влијание на учењето на класичната казнена школа претставува голем напредок.

Нашето кривично право признава само еден вид на казна лишување од слобода. Тоа е затворска казна која може да се изрече само како смртна казна. Тоа е казна против слободата и е пропишана во посебен дел од Кривичниот законик за најголем број кривични дела, самостојно или алтернативно, односно кумулативно со парична казна. Може да се изрече само кога е пропишано со закон за одредено кривично дело и се движи од триесет дена до дваесет години. Се изговара полни години и полни месеци, а полни до шест месеци.

Има исклучок од овој општ максимум кога може да се изрече затворска казна во период од триесет до четириесет години. Оваа казна може да се пропише за: 1) најтешки кривични дела и 2) најтешки облици на тешки кривични дела, но никогаш самостојно, туку секогаш со затворска казна до дваесет години. Кога е изречена, затворската казна од триесет до четириесет години секогаш се изрекува за цели години. Оваа најтешка казна во нашиот казнен систем не може да се изрече за помлада полнолетна (лице кое во моментот на делото имало под 21 година), но останува нејасно зошто примената на оваа казна не е исклучена за бремена жена и значително намалена за здрав човек.

Измената на Кривичниот законик од септември 2009 година предвидува можност за примена на „куќен притвор“ во случај на казна затвор до една година. Имено, во овој случај, судот може да определи дека казната затвор до една година изречена на осуденото лице ќе се изврши не со испраќање на осуденото лице во воспитно-поправен дом, туку со наложување обврска на осуденото лице. да не ја напушта просторијата во која живее, освен во случаи кои се пропишани со закон. Но, самиот закон ја исклучи примената на овој начин на издржување затворска казна за лице осудено за кривично дело против бракот и семејството, под услов да живее со оштетениот во исто семејно домаќинство.

При определувањето на овој начин на извршување на изречената казна краткотраен затвор, судот ги зема предвид техничките можности за извршување, како и други

околности кои се важни за определување на казната. Во случај осуденото лице кое издржува казна на слобода, но во „домашни услови“ доброволно ја напушти просторијата каде што живее: 1) еднаш во времетраење до дванаесет часа или 2) двапати во времетраење до шест часа, судот мора да утврди дека остатокот од затворската казна трае во затворска установа

Условен отпуст. Условниот отпуст се состои во ослободување на осуденото лице од издржување затворска казна пред целосно да ја издржи, под услов до истекот на времето за кое е изречена казната да не стори ново кривично дело.

Доколку таквото лице не стори кривично дело додека ја издржува казната, условниот отпуст нема да се укине. Условниот отпуст е сличен на условната осуда бидејќи и двата института се состојат во ослободување на сторителот на делото од издржување на казната, со тоа што во случај на условна осуда тоа е целосно ослободување, а во случај на условен ослободување тоа е делумно ослободување од казната. Во функционална смисла, условниот отпуст е составен дел на изречената затворска казна бидејќи влијае на нејзината содржина, бидејќи институционалниот третман во воспитно-поправна установа се заменува со третман на слобода. Тоа е посебен облик на издржување на „затворска казна“.

Условниот отпуст е кривично-политичка и пенолошка мерка со која се врши дополнителна индивидуализирање на казната и се остварува ресоцијализација на осудениот со негово лично и активно учество кога, со оглед на постигнатите резултати од посебна превентивна содржина, претходно измерената може да се скрати времетраењето на лишувањето од слобода. Тоа е, имено, институт што може да се даде на секое лице кое издржува една од следните кривични санкции од институционална природа, имено:

1) затвор,

2) безбедносна мерка на задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа;

3) воспитната мерка упатување во воспитна установа,

4) воспитната мерка упатување во воспитно-поправен дом и

5) малолетничка затворска казна.

За да се добие условен отпуст, потребно е кумулативно исполнување на три услови. Кои се:

1) ако осуденото лице издржувало две третини од изречената затворска казна, при што овој рок се пресметува од денот кога започнало извршувањето на казната.

2) ако осуденото лице се подобрило во текот на издржувањето на казната, така што може основано да се очекува дека добро ќе се однесува во својата слобода, а особено дека нема да стори ново кривично дело до истекот на времето за кое казната е изречена, а

3) ако не се работи за лице кое се обидело да избега или избегало од установата за извршување на казната затвор додека ја издржува казната.

На овој начин условниот отпуст е во согласност со принципот на индивидуализирање на казната затоа што ја сведува на мерката што е навистина потребна во конкретниот случај за остварување на целите на казната. При оценувањето дали осуденото лице ќе биде пуштено на условен отпуст, судот го зема предвид однесувањето на осуденото лице додека ја издржува казната, извршувањето на работните должности во однос на неговата работна способност и други околности што укажуваат дека целта на казната е постигнато.

Доколку условно отпуштениот не ја оправда укажаната доверба, условниот отпуст ќе биде укинат и тој ќе биде вратен во воспитно-поправната установа. Постојат два вида на отповикување условен отпуст. Тоа се: 1) задолжително и 2) факултативно отповикување. Судот одлучува за укинување на условниот отпуст. Задолжително отповикување на условниот отпуст се случува доколку се исполнети следниве услови:

1) кога лице пуштено на условен отпуст ќе стори кривично дело додека е на условен отпуст или кога му се суди за кривично дело што претходно го сторило, а за кое не се знаело во моментот на давање на условен отпуст и

2) дека за новосторено или новооткриено кривично дело му е изречена казна затвор над шест месеци.

Факултативно отповикување на условниот отпуст се случува во случај на:

1) кога лицето кое е пуштено на условно ќе стори едно или повеќе кривични дела во периодот на условниот отпуст или му се суди за кривични дела сторени порано, за кои е изречена казна затвор до шест месеци и

2) кога лицето пуштено на условен отпуст не исполни некоја од обврските предвидени со казнено-правните одредби и кои судот му ги определил.

При оценувањето во овој случај дали да се отповика условниот отпуст или не, судот особено ги зема предвид следните околности: 1) сродството на извршените кривични дела, 2) мотивите од кои се извршени делата и 3) другите околности што укажуваат на оправдување за укинување на условниот отпуст. Кога судот ќе го укине условниот отпуст, тогаш изрекува казна со примена на правилата за определување на казната за истовремени дејствија, земајќи ја претходно изречената казна како што е утврдена. Во новата казна влегува делот од казната што осудениот го отслужил за претходната осуда, а времето поминато на условен отпуст не е вклучено.

Доколку на условниот отпуст му се изрече казна затвор до шест месеци, а судот не го отповика условниот отпуст, тој се испраќа во воспитно-поправен дом на издржување на оваа казна, додека условниот отпуст се продолжува за времето поминато на издржување на затворот.

Постпенална помош.Ресоцијализацијата на сторителот на кривичното дело не завршува во воспитно-поправниот дом со издржување на казната, туку продолжува и по издржувањето на казната, кога осудениот е пуштен на слобода. Потоа му се применуваат мерки за постказна помош, односно мерки кои му помагаат побрзо, полесно и побезболно да се вклучи во нормалниот социјален живот. По излегувањето од воспитно-поправниот дом, осуденото лице наидува на бројни потешкотии од материјална, социјална, психолошка, станбена и здравствена природа кои не може сам да ги надмине, а кога ќе се соочи со искушенија, обесхрабрен и разочаран, може да попушти и да се врати за извршување на кривични дела.

За да се спречи ваквото осудено лице да се врати на патот на криминалот, му се обезбедуваат мерки за помош кои се состојат од морална поддршка да истрае во совладувањето на тешкотиите и доброто владеење и да ги избегне сите искушенија и предизвици кои можат да го доведат до извршување на кривични дела. повторно, а од друга страна, му се обезбедува помош: со наоѓање вработување или домување, решавање на станбениот проблем, обезбедување храна и лекување, уредување на

семејните околности, обезбедување материјална помош, овозможување започнување или продолжување на образованието или стручно оспособување, итн.

Во Република Северна Македонија, затворот е уреден (чл. 35 од КЗ) така што тој да не може да биде пократок од 30 дена, ниту, пак, подолг од 20 години. Во законодавството е воведена казната доживотен затвор за најтешките форми на сериозни кривични дела, а за делата за кои таа е пропишана може да се изрече и казна 40 години затвор. Практично кажано, казната затвор се движи во рамката 30 дена до доживотен затвор (со замена 40 години). Предвидено е и задолжително пропишување парична казна, покрај казната затвор, кога казната затвор е пропишана без назначување на најмалата мера, а најголемата мера не е поголема од три години (чл. 35 ст. 6). Исто така, вреди да се спомене дека македонското законодавство го предвидува затворот само за кривичните дела, а не и за прекршоците (како понизок степен на противправни дела), како што се Србија, Австрија,Хрватска и други. Кога е изречена, казната затвор се издржува во установи за издржување казна определени со закон (чл. 35 ст. 7). Вака поставените одредби, уште со измените и дополнувањата на КЗ од 2006 година, заедно со спуштањето на посебниот максимум на затворот кај повеќе казнени дела во посебниот дел и значително почестото пропишување на паричната казна, треба да отворат простор за поголема примена на паричната казна, почесто изрекување алтернативна санкција и порестриктивна примена на казната затвор.

11.4.Алтернативи на казната затвор

Пред да се навлезе подетално во проблематиката, вреди да се појасни зошто во оваа пригода се користи терминот алтернативи на казната затвор, а не алтернативни мерки (како што е наведено во четвртата глава од КЗ). Имено, првиот термин е поширок од вториот. Алтернативните мерки се точно наведени во КЗ, во членовите 48-59-а. Како алтернативи на казната затвор, пак, може да се ценат и паричната казна, која ја предвидува македонскиот КЗ, но и други мерки, кои нашето законодавство воопшто не ги познава.

Попрактично кажано, како алтернатива на казната затвор може да се сметаат „сите програми што опфаќаат третман (постапки и мерки со кои се влијае врз личноста на осудениот во правец на потиснување на негативните особини) и се разликуваат од традиционалното казнување“. За разлика од терминот алтернативни мерки, кој е законски одреден во Република Северна Македонија, концептот на алтернативи на

казната затвор е поширок и динамичен, односно остава можност за различни толкувања, иновации и креативност. Со него се врши обид да се најде заедничка дефиниција што ќе ги вклучи сите форми на алтернативно казнување.

Алтернативи на казната затвор		
	Алтернативни мерки (Кривичен законик)	**Условна осуда**
		Условна осуда со заштитен надзор
		Условно прекинување на кривичната постапка
		Општокорисна работа
		Судска опомена
		Куќен затвор
	Други алтернативи (предвидени во КЗ, но како казни наместо како алтернативни мерки, или во компаративното законодавство)	Парична казна
		Викенд-затвор
		Електронско набљудување
		Компензација и/или репарација на штетните последици на делото
		Медијација
		Статусни казни

Слика 1.Алтернативи на казната затвор

Во практиката, како алтернативи на казната затвор може да се протолкуваат и други програми и мерки. Како што беше споменато, станува збор за концепт што не е статичен. Што се однесува, пак, до алтернативите што се наведени во слика 1, детални објаснувања може да се најдат во повеќе изданија, како и во компаративната литература.

11.5.Казната затвор низ економската призма

Поради неконзистентноста и неефективноста на реформите, македонското општество и денес се соочува со проблеми што го забавуваат функционирањето на економскиот, политичкиот и правниот систем: деформации на политичкиот систем, недоволно развиен конституционализам, уставна и правна аномија, неприменување на начелото на владеење на правото, „заробена држава“, нефункционални институции, висок степен на корупција и организиран криминал. Сите овие фактори имаат негативно дејство врз казненото право и институциите на казнената правда.

Во воведните напомени беше истакнато дека исплатливоста на казната затвор, очекувано, би требало да се оцени низ cost-benefit анализа или анализа на трошоците и добивката од изрекувањето на казната затвор. Откако би се детерминирале трошоците

и добивката од изрекувањето на казната затвор, тие треба да се споредат со трошоците , односно добивките од изрекувањето на другите казни и/или алтернативни мерки. Несомнено, станува збор за исклучително комплексен процес, всушност, задача за која никогаш не би можело да се тврди дека е беспрекорно завршена.

Говорејќи за трошоците поврзани со издржувањето на казната затвор, пред сè, треба да се спомене дека во литературата има сериозна неусогласеност, односно авторите употребуваат различна методологија за да ги утврдат (Gifford, 2019, 83). Следствено, најнапред ќе се започне со трошокот што е најлесен за утврдување – буџетските издатоци за затворите, односно трошоците што државата ги сноси за одржување на затворите, обезбедување храна и услови за живеење во нив и слично. Понатаму ќе се споменат и другите трошоци.

За да се обрне внимание на трошоците поврзани со казната затвор во Република Северна Македонија, потребно е, најнапред, накратко да се објасни затворскиот систем на државата. Така, во државата постојат два вида пенитенцијарни установи: казненопоправни установи и воспитно-поправни установи. Надзор над работењето на сите овие установи врши Управата за извршување на санкциите. Дополнително, согласно чл. 33 од Законот за извршување на санкциите („Службен весник“ бр. 99/2019 и 220/2019), казненопоправните и воспитно-поправните установи имаат својство на правно лице, а нивното финансирање се врши преку буџетот на Управата за извршување на санкциите како буџетски корисник (самите установи имаат својство на единки корисници).Казната затвор се извршува во казненопоправните установи што се претставени на илустрацијата во продолжение.

За разлика од казненопоправните установи што се повеќе на број, воспитнопоправна установа постои само една, и тоа воспитно-поправниот дом во Волковија, Тетовско. Изградбата на новиот дом е значајна бидејќи станува збор за нова воспитнопоправна установа со чија изградба трајно е решен долгогодишниот проблем за сместување на малолетниците на кои им е изречена воспитно-поправна мерка. Во новиот ВПД се создадени сите услови за задоволување на меѓународните стандарди за функционирање, работење и спроведување на воспитно-поправниот процес со целосно почитување на правата на децата.

11.6.Просечно чинење по затвореник од буџетот на државата

Уште еден начин да се прикажат трошоците поврзани со издржувањето на казната затвор е просечното чинење по затвореник. Овој индикатор го користиме за да прикажеме дека е нужна колку што е можно поголема експлоатација на алтернативите на казната затвор, и тоа поради две околности. Прво, како што веќе беше кажано, трошоците што се алоцирани за затворите во Македонија се поприлично високи кога ќе се споредат со буџетските издатоци за други клучни ресори (култура, судство, јавно обвинителство). Второ, просечното чинење по затвореник во Македонија е на релативно ниско ниво. За да се пресмета просечното чинење по затвореник во една држава, потребно е да се поделат вкупните издатоци за затворите со просечниот број затвореници на дневно ниво. Како сума за вкупни издатоци за затворите ќе го земеме, повторно, годишниот буџет на Управата за извршување на санкциите за 2020 година (1 180 900 000).

Кога станува збор, пак, за просечниот број затвореници во државата, таков податок во моментот на подготовката на овој труд не може да се изведе бидејќи не може да се пронајдат податоци за бројот на лица што издржувале казна затвор низ текот на годините (достапни се единствено податоци за бројот на осудени лица , односно изречени санкции секоја година, но, се разбира, тоа не кореспондира секогаш со бројот на лица што de facto се лишени од слобода поради казната затвор). Затоа, како релевантна ќе ја земеме бројката на лица што издржуваат казна затвор на 4 август 2020 година, според Управата за извршување на санкциите, а тоа е 1 922 лица (во установите престојуваат вкупно 2 149 индивидуи, но 219 од нив се притворени лица – лица на кои им е изречена мерка притвор, а 8 се малолетници на кои им е изречена воспитна мерка).

Така, произлегува дека просечното чинење по затвореник во РСМ изнесува 614 412 денари. За споредба, сите федерални држави во Соединетите Американски Држави имаат поприлично повисоки суми, независно дали станува збор за државите што најмногу или, пак, за оние што најмалку инвестираат во своите пенитенцијарни установи. Така, наведениот износ претворен во американски долари би изнесувал приближно 11 740. Во федералната држава Њујорк, на пример, сумата изнесува 69 355 американски долари.

11.7.Други трошоци поврзани со издржувањето на казната затвор

Проценатa на буџетските трошоци поврзани со затворот е релативно полесна. Иако во претходниот текст беше истакнато дека презентираното не е докрај прецизно (бидејќи како референтна точка се зеде буџетот на Управата за извршување на санкциите, а не буџетот за секој затвор поединечно), сепак податоците се земаат како релевантни. Меѓутоа, кога станува збор за трошоците поврзани со казната затвор, постојат и таканаречени неопипливи или други трошоци.

Цитирајќи голем број други автори, основниот таков трошок го објаснува Gifford (2019, 90) и го нарекува загуба на продуктивноста на затвореникот. Тој посочува дека „затворениците се спречени да придонесат во општеството додека тие ја издржуваат казната затвор“, односно „јасно е дека нема секој од сегашните затвореници да биде вработен, но поголемиот дел од нив ќе бидат, така што износот на платите што тие би ги примале може да се земе како трошок“.

Се разбира, квантифицирањето на овој трошок е исклучително голем предизвик, имајќи предвид дека за тоа би требало да се претпостави што би работел секој од постојните лица што издржуваат казна затвор. Ваквиот трошок може да се неутрализира или да се намали на два начина. Првиот начин е користењето алтернативи на затворската казна (без разлика дали станува збор за друга казна – на пример, парична или алтернативни мерки). Ако говориме за алтернативните мерки од КЗ, за илустрација може да послужи условната осуда. При нејзиното изрекување, сторителот се прогласува за виновен, но тој нема да се упати на извршување на казната затвор доколку за време од една до пет години не стори ново кривично дело.

Овој сторител на кривичното дело би можел да биде во работен однос или на друг начин да биде работно ангажиран. Истото се однесува и на другите алтернативни мерки предвидени во КЗ, како што е, на пример, условната осуда со заштитен надзор, условното прекинување на кривичната постапка, а очигледно и општокорисната работа (која сама по себе подразбира работење од страна на осуденият со цел бенефит на целокупното општество). Всушност, единствена алтернативна мерка од КЗ што не би овозможила неутрализирање на споменатиот трошок е куќниот затвор, но тука, пак, станува збор за мерка што во секој случај не би се изрекла на лице што би можело да работи (изнемоштено лице, бремена жена или тешко болно лице). Од друга страна, се

јавува пробацијата, која е претставена како идеално решение за намалување на финансиските трошоци и особено за намалување на пренатрупаноста во затворите.

Иако е законски уредена уште од 2015 година и стапува во сила во 2016 година, сè уште не ги дала посакуваните резултати. Пет години по донесувањето, процентот на изречени пробации е минимален, а како главна причина се наведува неспремноста на судиите.

Во другите држави најголем придонес има задолжителното активно учество на заедницата во процесот на ресоцијализација на осудените лица. Споредбено, во Хрватска секоја година се зголемува бројот на пробации што придонесува до широка примена на алтернативните мерки, особено општокорисната работа. Поттикнати од насоките во релевантните документи, но и од неопходната поддршка на невладини институции, како што се COLPI, Penal Reform International и други организации, европските држави се движат кон воспоставување казнена политика што се темели врз продлабочување на соработката со заедницата што гарантира реинтеграцијата на осуденото лице. Вториот начин да се неутрализира трошокот што се нарекува загуба на продуктивноста на затвореникот е да им се овозможи на лицата што ја издржуваат казната затвор да бидат во работен однос.

Законот за извршување на санкциите во Македонија предвидува во членот 164 дека секое осудено лице, вклучувајќи го и лицето што ја издржува казната затвор, има право на работа. Дополнително, во членот 165 е предвидено дека работата на осудените лица се организира и се врши во установата (во која тие ја издржуваат казната затвор), но дека може, доколку станува збор за лица со третман во отворено одделение, работата да се врши и надвор од казненопоправната установа. Сепак, ваквата законска можност не е докрај искористена. Според истражувањата на Хелсиншкиот комитет, кои веќе беа споменати (Извештај за состојбата и условите во казненопоправните установи во Република Северна Македонија):

- во втората половина од 2019 година приближно 50 % од популацијата на казненопоправниот дом Идризово била работно ангажирана во установата;
- во Посебното одделение во казненопоправниот дом Идризово, кое е наменето за жени, речиси 70 % од осуденичките се функционално неписмени, па поради тоа, тие ретко се работно ангажирани, односно најчесто се вклучени во вокациски активности (но, за жал, и тие активности се премалку на број);

- во казненопоправниот дом во Штип, во установата се работно ангажирани околу 60-70 % од осудените лица; во затворот Тетово, од вкупно 53 лица во текот на изготвувањето на извештајот, надвор од установата работно биле ангажирани само 8 лица.

Оттаму, иако недостасуваат подетални информации од страна на самите установи, а наодите се изведени врз основа на слободните процени на директорите на казненопоправните установи (особено во поглед на процентот на работно ангажирани осудени лица), евидентно е дека е потребно да се изгради поголема инфраструктура за работно ангажирање на осудените лица во пенитенцијарните установи во Македонија.

Иако е тешко да се квантифицира колку би изнесувала загубата на продуктивноста на затвореникот, уште потешко е да се утврдат другите таканаречени неопипливи трошоци. Western и другите, на пример, истакнуваат дека издржувањето на казната затвор негативно влијае врз можноста за вработување во иднина, што исто така претставува губење на продуктивноста. Тоа, пак, доведува до честа појава на рецидивизмот – уште еден трошок кога станува збор за казната затвор.

За разлика од неможноста за вработување по издржувањето на казната затвор, за која недостасуваат интегрални студии и може да се пронајдат само лични искуства, 23 за рецидивизмот постојат и конкретни податоци. Според интегралната студија што ја нуди Груевска Дракулевски, во Казненопоправниот дом Идризово помеѓу 2008-2012 година во просек 56,27 % од лицата што ја издржуваат казната затвор биле рецидивисти. Иако оваа цифра се однесува на само една пенитенцијарна установа, и тоа заклучно со 2012 година, евидентно е дека таа е апликабилна за Македонија воопшто, односно за сите пенитенцијарни установи, како и за годините по 2012 година.

Во таа насока, би истакнале дека според Управата за извршување на санкциите (Национална стратегија за реформа на пенитенцијарниот систем), на „31.12.2013 година, од вкупно 2 451 осудени лица, 1 099 се примарни сторители, додека, пак, 1 362 се рецидивисти, односно степенот на рецидивизам е висок и се движи околу 55 % од затворската популација […]“. Поврзаноста на рецидивизмот со имотната состојба и тешкотиите за вработување по издржувањето на казната затвор е повторно евидентна (Груевска Дракулевски, 2016, стр. 164): „[и]мено, според податоците од спроведеното истражување во Република Македонија [забелешка: процентуалниот износ се однесува на рецидивистите во периодот 2008-2012 година], дури 89,96 % од рецидивистите се

безимотни, 6,65 % имаат слаба имотна состојба, а само 3,39 % имаат средна имотна состојба […]“. Се разбира, рецидивизмот често е поттикнат и од други фактори, односно од комбинација на фактори (слаба имотна состојба, зависност од психотропни супстанции, физичкото и психичкото здравје и слично).

Говорејќи за трошоците што се поврзани со издржувањето на казната затвор, а кои би можеле да се неутрализираат или да се намалат со примената на нејзини алтернативи, би можеле да се наведат и: (*) трошоците по повод психичкото здравје на затворениците; (*) трошоците по повод брачниот статус; (*) трошоците што настануваат за државата, имајќи предвид дека поранешните затвореници често исполнуваат услови за некаков вид социјална помош и други.

12.ОРГАНИЗАЦИСКА ПОСТАВЕНОСТ НА СИСТЕМОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ НА КАЗНАТА ЗАТВОР ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Заради ефикасно спроведување на ресоцијализаторскиот третман, системот на извршување на казната затвор се организира така што во одвоени установи или оделенија на одделни установи и групи во нив да се спроведе распоредување, класификација и разместување на одделни категории на осудени лица. Тоа се врши заради полесно спроведување на различни видови на третман, спречување на меѓусебното штетно влијание на осудените лица и одржување на дисциплината. Осудените лица се распоредуваат во различни установи за извршување на казната затвор. Нивната положба и системот на постапување се определува во одредбите на Законот за извршување на санкциите и во согласност со судската одлука.

1. Машките и женските осудени лица, казната затвор ја издржуваат одвоено.

2. Осудените лица кои за прв пат изджуваат казна затвор се одвојуваат посебно од осудените лица во повратност.

3. Казната малолетнички затвор спрема малолетните лица, до полнолетството и по него, до наполнувањето на 23 години, се извршува одвоено од полнолетните лица осудени на казна затвор.

4. Лицата кои се наоѓаат во притвор се одвојуваат од лицата кои ја издржуваат казната затвор.

Во установата за извршување на казната затвор, осудените лица се класифицираат според неопходноста за примена на мерки на третман и видот на потребниот третман, нивната возраст, личните карактеристики и други околности од значење за оцена на личноста на осуденото лице. При распоредувањето, класификацијата и разместувањето на осудените лица, мора да се има во предвид видот и природата на казненото дело и степенот на казнената одговорност. Осудените лица според можностите на установата и со нивна согласност се сместуваат во засебни соби за ноќевање.

Осудените лица казната ја издржуваат по правило групно и се распоредуваат во групи во кои можат да се применуваат мерки за воспитување и превоспитување од ист вид. Притоа, при издржувањето на казната затвор, осудените лица мораат да се придржуваат до куќниот ред и дисциплина во затворот, непридржувањето кон истото се смета дека не се почитува дисциплината во установата. Спроведувањето на дисцпилината се остварува строго но со почитување на човековата личност на осудените лица. Согласно начелото за грижа на луѓето, на осудените лица им се обезбедува здраствена заштита, им се обезбедува работа која ќе биде корисна и соодветна наначинот на нејзиното вршење на слобода, така што основна цел ќе е постигнување на економска корист.

12.1.Просторни ресурси на казнено-поправните установи во Република Македонија

Во Република Македонија постојат единаесет казнено-поправни установи, од кој две се од затворен вид: КПД Идризово и КПД Штип. КПД Струга е од отворен вид. Останатите осум се од полуотворен вид и тоа се: Затвор Скопје, Затвор Куманово со 8 отворено одделение во Крива Паланка, Затвор Струмица, Затвор Гевгелија, Затвор Прилеп, Затвор Битола, Затвор Тетово и Малолетнички Затвор - Охрид. Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Казнено-поправниот дом Идризово со отворено одделение во Велес е установа од затворен вид во која има висок степен на физичко и материјално обезбедување.

Во КПД Идризово казната затвор ја издржуваат машки лица осудени со правосилна пресуда на казна затвор над 3 години односно кога остатокот од казната по пресметаниот притвор изнесува над 3 години, како и машки лица повторници осудени

со правосилна пресуда на казна затвор над 6 месеци односно кога остатокот од казната по пресметаниот притвор изнесува над 6 месеци.

Единствено во КПД Идризово постои посебно оддление за женски лица каде што казната затвор ја издржуваат женски лица од целата територија на Република Македонија кои се осудени со правосилна пресуда на казна затвор или малолетнички затвор независно од висината на казната. Притворените женски лица се сместени во посебни простории во притворските одделенија во затворите кои се установи од полуотворен вид. Исто така, единствено во КПД Идризово се извршува казната доживотен затвор изречена на машки и женски лица, како и казната затвор изречена спрема машки и женски лица странски државјани и лица без државјанство. Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Казнено поправниот дом Штип е установа одзатворен вид во која има висок степен на физичко и материјално обезбедување. Во КПД Штип казната затвор ја издржуваат машки лица осудени со правосилна пресуда на казна затвор над 3 години односно кога остатокот од казната по пресметаниот притвор изнесува над 3 години, како и машки лица повторници осудени со правосилна пресуда на казна затвор над 6 месеци односно кога остатокот од казната по пресметаниот притвор изнесува над 6 месеци. Казнено-поправниот дом Струга е основан како установа од отворен вид во која казната затвор ја издржуваат машки лица осудени со правосилна пресуда за кривични дела за небрежност на казна затвор од 3 до 5 години или ако по пресметаниот притвор им преостанува од 3 до 5 години од изречената казна.

Меѓутоа, во овој Казненопоправен дом, освен лица кои се осудени за кривични дела од небрежност, казната затвор ја издржуваат и машки лица кои се осудени на казна затвор до 3 години односно кога остатокот од казната по пресметаниот притвор изнесува до 3 години, како и машки лица повторници осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 6 месеци односно кога остатокот од казната по пресметаниот притвор изнесува до 6 месеци, што значи дека функционира и како установа од полуотворен вид. Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Затворот Скопје е казнено-поправна установаод полуотворен вид во која основното обезбедување е физичкото што го остваруваат припадниците на секторот за обезбедување.

Казната ја издржуваат машки лица-примарни сторители, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 3 години односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 3 години како и машки лица повторници, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 6 месеци односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 6 месеци. Во Затворот Скопје се наоѓа најголемото и најобезбеденото притворско одделение во кое се извршува мерката притвор изречена спрема машки и женски лица од целата територија на Република Македонија на кои им е запретена казна затвор над 10 години. Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Затворот Куманово со отворено одделение во Крива Паланка е казнено-поправна установа од полуотворен вид во која основното обезбедување е физичкото што го остваруваат припадниците на секторот за обезбедување.

Казната ја издржуваат машки лица-примарни сторители, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 3 години односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 3 години како и машки лица повторници, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 6 месеци односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 6 месеци.

Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Затворот Струмица е казнено-поправна установаод полуотворен вид во која основното обезбедување е физичкото што го остваруваат припадниците на секторот за обезбедување. Казната ја издржуваат машки лица-примарни сторители, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 3 години односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 3 години како и машки лица повторници, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 6 месеци односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 6 месеци.

Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Затворот Гевгелија е казнено-поправна установаод полуотворен вид во која основното обезбедување е физичкото што го остваруваат припадниците на секторот за обезбедување. Казната ја издржуваат машки лица-примарни сторители, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 3

години односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 3 години како и машки лица повторници, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 6 месеци односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 6 месеци. Во Затворот Гевгелија се наоѓа притворско одделение во кое се извршува мерката притвор изречена спрема машки и женскиизречена од месно подрачниот основен суд. Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Затворот Прилеп е казнено-поправна установаод полуотворен вид во која основното обезбедување е физичкото што го остваруваат припадниците на секторот за обезбедување.

Казната ја издржуваат машки лица-примарни сторители, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 3 години односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 3 години како и машки лица повторници, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 6 месеци односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 6 месеци. Во Затворот Прилеп се наоѓа притворско одделение во кое се извршува мерката притвор изречена спрема машки и женскиизречена од месно подрачниот основен суд.

Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Затворот Битола е казнено-поправна установаод полуотворен вид во која основното обезбедување е физичкото што го остваруваат припадниците на секторот за обезбедување. Казната ја издржуваат машки лица-примарни сторители, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 3 години односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 3 години како и машки лица повторници, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 6 месеци односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 6 месеци. Во Затворот Битола се наоѓа притворско одделение во кое се извршува мерката притвор изречена спрема машки и женскиизречена од месно подрачниот основен суд.

Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Затворот Тетово е казнено-поправна установаод полуотворен вид во која основното обезбедување е физичкото што го остваруваат припадниците на секторот за обезбедување. Казната ја издржуваат машки лица-примарни сторители, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 3

години односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 3 години како и машки лица повторници, осудени со правосилна пресуда на казна затвор до 6 месеци односно кога остатокот на казната по пресметаниот притвор изнесува до 6 месеци. Во Затворот Тетово се наоѓа притворско одделение во кое се извршува мерката притвор изречена спрема машки и женски изречена од месно подрачниот основен суд. Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица Затворот Охрид е казнено-поправна установа од полуотворен вид во која основното обезбедување е физичкото што го остваруваат припадниците на секторот за обезбедување.

Затворот Охрид е малолетнички затвор во кој казната ја издржуваат малолетни машки лица. Генерално од анализата на моментната поставеност и просторните услови со кои располагаат КПУ, може да се заклучи дека: не постојат одделенија за прием и отпуст освен во КПД Идризово каде постои и функционира приемното одделение; не постои физичка одделеност на примарните сторители со повратници, непостојат простории за задоволување на верски потреби, кога станува збор за постоење на библиотеки, простории каде на осудените лица им е овозможено да остваруваат право на посети, простории за реализирање на слободни активности и работилници во најголем дел од КПУ постојат и функционираат.

Што се однесува до постоење на просторија каде се реализира образовниот процес на осудените лица, иако при анализата се доби податокот дека во помал број установи постојат вакви простории сепак мораме да нагласиме дека најголемиот процент од осуденичката популација е опфатена со основното образование, бидејќи вакви простории постојат во установите каде најголем број од осудените лица ја издржуваат казната затвор.

Во установата постои развиен систем на погодности, кој мотивирачки делува на поведението на осудените лица, меѓутоа не постои стандардизиран критериум за времето кога осуденото лице за прв пат ке се стекне со можноста да ја користи погодноста. Единствено во рамките на КПД Идризово функционира женско одделение, кое физички е одделено од делот каде осудените лица од машки пол ја издржуваат казната затвор. Горенаведената анализа се однесува и на женското одделение, а согласно потребите на женската популација во гравидната состојба постои просторија

за мајка со дете. Исто така, треба да е нагласи дека изречената казна малолетнички затвор на малолетните лица од женски пол се спроведува во истото одделение.

12.2.Прием на осудените лица во казнено-поправната установа

Прием на осудено лице се врши секој работен ден во рамките на работното време на установата.осуденото лице кое е спроведено од страна на припадници на Министерството за внатрешни работи или е преместено од друга казнено-поправна установа може да се прими на издржување на казна затвор и надвор од работното време на установата.

Приемот на осудените лица го врши приемното одделение. Веднаш по доаѓањето на осуденото лице се утврдува неговиот идентитет (податоци од лична карта или друга исправа). Потоа се упатува во приемното одделение заради успитување на неговата личност и за утврдување на третманот и постапувањето со него. Таму останува најмногу 30 дена. Во установите во кои се издржува казната затвор до 3 години во приемното одделение осуденото лице се задржува до 15 дена.

Приемните одделенија во казнено-поправните установи функционираат како засебни одделенија во рамките на установата, организациски и просторно издвоени од останатите, со цел на самиот почеток на реализација на процесот на ресоцијализација во установата, да се овозможи самостојно, независно, проучување на личноста на осудениот, со исклучување на влијанието на останатите фактори и осудени лица во установата и на тој начин создаде криминогенеза на личноста на осудениот „во која се констатираат и се утврдуваат факторите што го условиле криминалното поведение, се дава прогноза за она што се очекува од осуденото лице во текот на престојот во установата, за можностите за негово превоспитување и за методите што треба да се применат во тој процес.“

Врз сите елементи се поставува интерната класификација на осуденото лице и се предлага негово распоредување во соодветна група за живот, работа и други активности. Врз резултатите од проучувањето се составува личен лист на осуденото лице и се формира досие во кое се содржани поединечните изучувања и општите констатации за личноста и нејзината класификација со предлози за методите на третман.

Во приемното одделение осуденото лице се запознава со куќниот ред во установата, правата и обврските за време на издржувањето на казната и начинот на нивното

остварување. За приемот на осуденото лице во установата веднаш се известува судијата за извршување на санкциите. Установата е должна за приемот на осуденото лице да го извести надлежниот центар за социјални работи. При тоа установата е должна да укаже ако осуденото лице има малолетни деца или други лица за кои еднинствено само тој се грижи.

Според ЗИС, просториите за сместување на осудените лица треба да ги исполнуваат основните хигиенски услови и да бидат сообразени со климатските услови во средината, да бидат соодветно опремени, да го овозможуваат потребното проетрување и во нив да навлегува доволно дневна светлина. Просториите не смеат да имаат влага и за секое осудено лице треба да се обезбеди најмалку 9 (девет) метри кубни простор. Просториите треба да ги содржат сите потребни санитарни и хигиенски инсталации и да бидат чисти и уредни. Секое осудено лице треба да се смести во просторијата со осудени лица кои му одговараат со кои може да се дружи и на секое од нив да им се обезбеди соодветна постелнина во согласност со климатските услови. Постелнините треба постојано да се менуваат, секога мора да бидат чисти. Казнено-поправните установи се должни да им обезбедат облека на осудените лица. Законот дава можност тие да носат посебна облека (работна облека, долна облека и обувки согласно климатските услови).

Облеката не смее да влијае деградирачки и понижувачки и треба да биде во исправна состојба. Казненопоправната установа е обврзана да им обезбеди на осудените лица вода и хигиенски прибор непходни за одржување на хигиената и зачувување на здравјето. На осудените лица им се обезбедува исхрана која дневдно мора да има најмалку 12.500 џули по едно осудено лице. Храната се дава по три оброци дневно и мора да биде разновидна и вкусно подготвена.

Осудените лица кои работат потешки работи добиваат 4 оброци дневдно, а бремените жени пред и после породувањето добиваат храна која им се препишува од лекар. Пред храната да биде дадена директорот или друго стручно лице го проверува нејзиниот квалитет и тоа го внесуваат во контролна книга. На осудените во секое време им се обезбедува здрава вода за пиење.

12.3.Права на осудените лица во казнено-поправните установи

Осудените лица во рамките на казнено – поправните установи ги уживаат следниве права:

- Право на одмор (дневен одмор во траење од 8 часа и седмичен одмор во траење од еден ден во текот на неделата).
- Права и обврска на работа на осудените лица (Право на осудениот да работи и да се обучува и оспособува за живот надвот од установата и обврска истото да работа и да не ја одбива работата бидејќи истото значи прекрѓување на обликот на третман на осудениот односно неговата работа терапија кое повлекува применување на дисциплински мерки). Полно работно време трае 40 часа неделно, со исклучок може да работи и повеќе. При оправдана спреченост да работи осуденото лице, истото има право на надоместок од страна на установата од кои 70 % ги користи за свои лични потреби, а 30 % од средствата му се даваат по излегување од установата или по негово барање додека ја издржува казната. Одморот го користат во посебни простории на установата и за време на неговото користење, осуденото лице прима надоместк за работа како да работел. Осудените лица имаат имаат право на инвалидско осигурување за несреќа на работа или професионална болест.
- Пензиско осигурување на осудените - зависи од желбата на осуденото лице, кога работат со полно работно време според општите прописи може да им тече пензиски стаж.
- Право на здраствена заштита на осудените лица - Секое осудено лице има право на здраствена заштита кое по правило се ствaрува во установата, но доколку потребите на здраствената заштита на осуденото лице налагаат истото да се лечи надвор, установата е должна тоа да му го овозможи. Во затворските установи се вработува лекар заради остварување на здраственото право што го имаат осудените лица, а времето поминато на леќење се засметува во времето на поминато на издржување на казната затвор.
- Право на образование на осудените лица - Заради остварување на ова право на осудените лица задолжително во затворот се организира процесот на образование како дел од општиот систем на образование и воспитување. Образованито е еден од најбитните третмани кој се применува спрема осудените лица која има голем придонес во нивната ресоцијализација.Преку образованието кај осуденото лице се создаваат услови за промена на системот на вредности создавање на позитивни ставови и промена на социјалниот статус. Образованието на осудените лица може да се организира во самата установа или

во местото на седиштето на установата. Во рамките на остварувањето на правото на образование освен посебни има и форми на стручно образование на осудените лица во вид на курсеви, семинари и др. согласно општите прописи за стручно образование.

- Право на слободни активности, спорт и рекреација на осудените лица (развивање на психофизичките и духовните способности и квалитети на личноста на осудените лица, а во корелација со фактичката состојба во установите, премногу слободно време што минува тешко и бавно.)
- Право на задоволување на верските потреби на осудените лица - во рамките на можностите на установата.
- Право на осудените лица на комуницирање и контакти со надворешниот свет - (право на допишување, право на телефонирање, право на примање посети и право на примање пратки)
- Право на склучување брак - Осудените лица имаат право на одржување на приватниот живот , затоа законодавецот пропишал можност на осудените лица да склучуваат брак.
- Право на погодности на осудените лица (во поглед на нивното добро поведение во текот на издржувањето на казната , уредено со диспозитивни норми). На осудените во рамките на ова можат да му се дадат следните погодности: продолжени посети или посети без надзор во просториите во установата; престој на брачен или вонбрачен другар во простории без надзор; посети во простории надвор од установата; слободен излез од установата до 7 (седум) часа; отсуство до 15 дена во текот н а годината, а во текот на месецот до 3 дена и целосно или делумно користење на одморот во установата.

12.4.Разместување на осудените лица во казнено-поправните установи

Под поимот разместување на осудените лица се подразбира група на активности на дислокација на едно осудено лице со цел да се постигнат подобри ефекти на ресоцијализаторскиот третман во однос на него. Разместувањето на осудените лица ги опфаќа активностите на:

- Прогресирање на осудените лица - дислокација на осудените лица во текот на издржувањето на казната зависно од резултатите од воспитувањето,

поведението и залагањето од работата, од затвор од затворен тип во полуотворен или отворен тип, или по нивно барање од установа со полиберален вид во отворено или полуотворено одделение од построг вид, или од една во друга установа од исти вид итн, а со цел поуспешна ресоцијализација на осуденото лице.

- Репрогресирање на осудените лица - е обратна постапка од прогресирањето на осудените лица и се спроведува во случај кога претходно прогресираното лице не ја оправда довербата укажана на прогресирањето така што прогресираниот осуден може да биде вратен во првобитното место каде што ја издржувал казната.
- За враќање на осуденото лице од установа со полиберален во установа од построг вид, по предлог од директорот на установата, одлучува директорот на Управата за извршување на санкциите.
- Преместување на осудените лица - претставува обична дислокација а осуденото лице со цел да се заштити или пак да се спречи загрозувањето на безбедносната состојба во казнено-поправната установа. Се спроведува по молба на осуденото лице или по предлог од директорот на установата, а за преместувањето одлучува директорот на Управата за извршување на санкции. Против таквото решението може да се поднесе жалба во рок од 8 дена до Министерството за Правда.

12.5.Прекин на издржувањето на казната на осудените лица

Оваа постапка се поведува по молба на осуденото лице или по предлог на директорот на казнено - поправната установа. По молбата односо предлогот, одлучува директорот на управата за извршување на санкции или судијата за извршување на санкции. Директорот на управата за извршување на санкции одлучува за прекин на издржувањето на казната во траење од 30 дена. Против решението на дикторот на Управата на осуденото лице има право на жалба до Министерството за правда, во рок од 3 дена од денот на приемот на решението.

Судијата за извршување на санкциите одлучува за прекин на издржувањето на казната во траење подолго од 30 дена. Против решението донесено по молбата за прекина на издржувањето на казната, осуденото лице или јавниот обвинител имаат право на жалба до кривичниот совет на судот надлежен за извршување на санкцијата. Пред да одлучи по молбата, директорот на Управата е должен да прибави мислење од затворската здраствена служба и од надлежен јавен обвинител. Судијата за извршување на санкциите може да го прекине издржувањето на казната подолго од 30 дена поради лекување кога не постојат услови за лекување во казнено-поправната установа. Примерок од одлуката се доставува и до јавниот обвинител.

Осуденото лице во оваа состојба е должно секој месец да му доставува потврда на судијата за извршување на санкциите за неговата здраствена состојба. Ако се утврди дека престанале причините поради кои е одобрен прекинот на казната, судијата за извршување на санкциите ќе го стави вон сила решението за прекин на казната. Предлог за ставање вон сила на решението може да поднесе и јавниот обвинител. Времето поминато во прекин на казната не се засметува во издржаната казна.

11.6.Дисциплинска и материјална одговорност на осудените лица

Недисциплинското однесување на осудените лица во казнено-поравните установи сносува дисциплинска одговорност. Дисциплинските повреди можат да бидат полесни и потешки. Потешки дисциплински повреди се следниве:

- физички напад на службено или друго осудено лице;
- внесување или изготвување предмети кои можат да се користат како напад, бегство или друго кривично дело;
- бегство;
- злоупотреба на доделените погодности;
- внесување или изготвување на алкохолни пијалоци и дроги;
- намерна повреда на прописите при работа:
- предизвикување поголема материјална штета ако била предизвикана намерно или со големо невнимание;
- позајмување пари и меѓусебно задолжување во лихварска камата;

- присилување, врење на психички или физички облик на притисок над други осудени лица и потикнување кон тоа;
- повторување на полесни дисциплински повредни итн. За сторена дисциплинка повреда на осудените лица можат да им се изречат следниве дисциплински мерки:
- опомена;
- јавна опомена, одземање на надоместокот 20%;
- ограничување на доделување на погодности до 3 (три) месеци и
- упатување во самица од 3 до 15 дена со или без право на работа.

За сторена потешка дисциплинска повреда која претставува казнено дело според Кривичниот законик на Република Македонија, на осуденото лице може да му се изреше парична казна или казна затвор во траење од 1 (една) година, а може и упатување во самица во рок од 30 (триесет) дена.

Материјалната одговорност претставува одговорност за штета која ја предизвикало осуденото лице во своја вина и истото според Законот за извршување на санкции е одговорно за штетата што ја предизвикало намерно или со крајно невнимание и истото треба да ја надомест, а ако не го направи тоа или одбие да ја исплати штетата, установата може своето побарување да го оствари со тужба пред надлежниот суд.

Против решението за изречената дисциплинска казна, какои со решението со кое е утврдено надоместувањето на штетата, осуденото лице има право нажалба во рок од 3 (три) дена до директорот на Управата за извршување на санкции.

Постапката по жалба е итна и не го задржува извршувањето на решението. Во пракса во казнено поправните установи се случива осудените лица да не се вратат на време во установата од дозволениот излез надвор, а тоа претставува повреда на редот и дисциплината, и во тој случај директорот на установата е должен ако осуденото лице не се врати во рок од 24 часа да издаде наредба за распишување на потерница. Излезот надвор не се засметува во времето на издржувањето на казната. Спрема осудените лица можат да се употребат средства заприсилба или огнено оружје во онаа мера и кога тоа е неопходно да се спречи бегство од установата и

бегство при спроведување, физички напад, нанесувањена повреда, самоповредување, причинување на материјална штета или совладување на отпор на осудени лица по повод на законита наредба на службено лице.

За осудените лица кои избегале од казнено поправната установа, директорот на установата и службата за обезбедување се должни да ги превземат сите со закон пропишани дејствија и постапки со цел да се фати осуденото лице и да се врати во установата. Припадникот на службата со судска одлука може да влезе во дом на граѓанин или други простории и по потреба да изврши претрес заради пронаоѓање на осуденото лице, ако видел или добил информација дека осуденото лице се засолнило во домот или просторијата.

12.7.Правни средства и други поднесоци од страна на осудените лица до надлежните органи на Република Македонија

Правните средства и другите поднесоци, осудените лица можат да го поднесат усно или писмено. Осуденото лице кое е неписмено, правното средство или друг поднесок кој треба да се поднесе во писмена форма може да го даде и на записник во установата. Осудените лица до надлежните органи на Република Македонија имаат право да поднесуваат жалби, претставки, усни и писмени поплаки и други поднесоци. На секое поднесено правно средство и друг поднесок, осудените лица имаат право на одговор. Тие имаат право на дискреција во поднесувањето на правните средства. Постапката за заштита на правата на осудените лица со употреба на правно средство е итна.

Правните средства и другите поднесоци се упатуваат и одговорите на нив се добиваат преку установата. По приемот на правното средство и друг поднесок и на добиенот одговор на поднесеното правно средство на службеното лице на установата е должно на обвивката да го констатира времето и датумот на приемот и веднаш да го упати на адресантот односно одговорот да му го даде на осуденото лице. Осудените лица имаат право на усна полака до директорот на установата или лице овластено од него за повредената право или сторена друга неправилност. Осудените лица, исто така, имаат право и на писмена полака до директорот на установата во рок од 8 (осум) дена од денот на повредата на правото или од сознавањето дека неговото право е повредено. Неписмените лица имаат право на писмена поплака да ја поднесат на записник пред службено лице на установата овластено од директорот на установата.

По приемот на поплаката директорот на установата е должен да ги испита наводите изнесени во неа и да донесе решение во рок од 8 дена од денот на приемот на полаката. Против решението на директорот на установата или доколку директорот не се произнесе во предвидениот рок, осуденото лице има право на жалба во рок од 8 дена до директорот на Управата за извршување на санкции. По приемот на жалбата директорот на Управата е должен да ги испита наводите изнесени во неа и да донесе решение во рок од 15 дена од приемот на жалбата.Решението на директорот на Управата е конечно и осуденото лице има право на судска заштита.

Осуденото лице има право на судска заштита и во случај да не добие одговор од Управата во рок од 15 дена од приемот на жалбата. Против решението на надлежниот суд за прекин на казната подолго од 30 дена, како и во други случаи определни во закон, осуденото лице и надлежниот лавен обвинител имаат право на жалба до повисокиот суд во рок од 3 дена од приемот на решението. По правило жалбата на осуденото лице не го одлага извршувањто на решението против кое е изјавена.

12.8.Отпуштање на осудените лица од издржување на казната затвор

Осудените лица се отпуштаат од издржувањето на казната по издржаната казна, по простување на остатокот на казната со акт на надлежен орган, одлука за условен отпуст или по одлука на директорот на установата за предвременото отпуштање од издржувањето на казната.

Тек на подготовки за отпуштање. На отпуштањето на осудените лица од издржување на казната му претстои подготовка. Подготовките за отпуштање на осудените од издржување на казната практично започнуваат од почетокот на издржувањето на казната. Активностите со кои лицето се припремува да се отпушти од установата се применуваат 3 (три) месеци пред истекот на казната или пред денот кога се претпоставува дека ќе биде опуштено.

На осуденото лице може да му се дозволи додека е во времето на отпуштање, да излегува од установата заради барање работа и заради сместување. На два дена пред отпуштањето осуденото лице се ослободува од работа за да може да се подготви за излегување. Поготвување на заклучен извештај. Пред осуденото лице да биде отпуштено, службата за превоспитување спроведува анкета и подготвува заклучен извештај за извршената превоспитна програма со осуденото лице, како и за оценатa за остварениот степен на ресоцијализација на осуденото лице.

Заклучниот лист се внесува во личниот лист на осуденото лице.Заклучниот извештај се доставува до подрачната единица на Министерството за внатрешни работи и центарот за социјални работи според местото на живеалиштето односно престојувалиште на отпуштеното осудено лице, судијата за извршување на санкциите, а по потреба и до државните работи. Отпуштање на осудените лица. Пред да биде отпштено осуденото лице од издржувањето на казната затвор, го прегледува лекар кој треба да ја констатира неговата здраствена состојба, ако му се открие некоја болест, осуденото лице по отпуштање од затворот, установата го испраќа до најблиската болница на лекување така то ако не може самото да плати за лекување, првиот месец тоа паѓа на товар на установата, а останатите месеци ќе се постапува според општите прописи.

Исто така ако нема средства да плати превоз до неговото живеалште, тоа му го обезбедува установата. Непосредно пред излегувањето на слобода на осуденото лице му се даваат совети за живот на слобода од директорот или работникот што тој ќе го определи,му се даваат и личната карта и отпусната листа од установата (време на отпуштање и време и место каде треба да се јави на подрачниот орган за внатрешни работи). Ако лицето нема лична карта, отпусниот лист служи како доказ за неговиот идентитет.

Правни основи за отпуштање на осудените лица на казната според Законот за извршување на санкциите се следниве:

- Издржана казна - осуденото лице се отпушта од издржувањето на казната во денот и часот кога истата му истекува, а ако паѓа во неработен ден, се отпушта на денот кој му претходи на тој ден.
- Простување на казната - осуденото лице се отпушта од издржувањето на казната од установата во денот кога со акт на амнестија или помилување донесен од страна на надлежен орган се ослободува од натамоно издржување на казната затвор.
- Условен отпуст - Осуденото лице се отпушта од издржувањето на казната во денот кога со решение за условен отпуст е определено отпуштањето. Условниот отпуст претставува посебен институт регулиран со КЗМ со кој треба да се отстранат негативностите од непотребното здружување во затворската установа, тогаш кога ќе се утврди дека издржувањето на казната може и е поцелисходно да се доврши надвор од казнено-поправната установа. Всушност претставува

извесна модификација на начинот на извршување на дел од казната затвор, зошто нејзиното извршување на овој начин не се прекинува туку само се менува начинот на нејзиното извршување.

Наместо во затворена средина, осуденото лице може да ја издржува казната на отворено т.е се враќа во средината која треба да го прифати по издржувањето на казната , но сеуште е под надзор од надлежните органи и ја издржува казната. Тоа не претставува никакво простување на казната или слично туку само се менува начинот на којшто казната се извршува. Условниот отпуст може да се отповика ако осуденото лице стори ново казнено дело додека е на условен отпуст за сторено казно дело на кое му се препишува казна затвор или малолетнички затвор или за неисполнување на обврските кои се утврдени со Закон.

Условниот отпуст преставува извесен с тиму, награда и привилегија за доброто однесување и почитување на правилата само тогаш кога ќе се исполнат формално-правните услови предвидени во КЗМ. Така што Условно осудениот неможе да се отпушти пред да помине половина од времето на издржувањето на казната затвор, по исклучок осуденото лице може да се отпушти и по издржана една третина од казната по услови предвидени во КЗМ и ако посебните околности покажуваат дека целта со казнувањето е постигната.

Осудениот на казна доживотен затвор неможе да се отпушти пред да изджи најмалку 15 години. Малолетно лице може условно да се отпушти ако издржало една третина од казната малолетнички затвор и ако се исполнети посебните законски услови кои тоа го прават да биде оправдано. Постапката за отпуштање по основ на условен отпуст се поведува по повод поднесена молба од страна на овластено лице или по предлог на директорот на казнено-поправната установа, а под услови предвидени во закон, молба можат да поднесат и осуденото лице или негов брачен другар, роднина по крв по права линија, посвоител, посвоител, брат, сестра и хранител.

Предлогот на директорот го предлага и го образложува преставник на установата во која осуденото лице ја издржува казната. Молбата т.е предлогот за условниот отпуст може да се поднесе во рок од 6 месеци за казна затвор од една година односно 3 месеци за казна затвор под една година од правосилното решение со кое е одбиено претходната молба на осуденото лице т.е предлогот на директорот на

установата. Решението со кое судот одлучува за исловен отпуст му се доставува на осуденото лице, на член на семејството кој поднесол молба, казнено-поправната установа, надлежен јавен обвинител и МВР според местото на живеалиште на осуденото лице ако одлуката е позитивна.

Судот може да му одреди и заштите надзор како помош на осуденото лице кое се наоѓа на условен отпуст. Против решението по молбата или предлогот за условен отпуст, осуденото лице и надлежниот јавен обвинител имаат право на жалба во рок од 8 дена до повисокиот суд.

- Отпуштање по одлука на директорот на установата - тоа може да го направи пред истекот на казната најмногу 30 дена, ако осуденото лице издржало најмалку три четвртини од казната затвор и доколку осуденото лице не добило условен отпуст. Овие критериуми се утврдени со општ акт на директорот на Управата за извршување на санкции.

Известување за смрт на осуденото лице - ако осуденото лице почине додека е на издржување на казната затвор, установата е должна да го извести неговото семејство, судијата за извршување санкции, управата за извршување на санкции и матичарот во седиштето на установата, а по потреба и др. државни органи. Телото на починатото осудено лице го прегледува лекар, а ако се утврди дека се работи за насилна смрт се врши обдукција врз телото и се постапува според Законот за кривична постапка и меѓународните документи од оваа област. Посмртните останки се даваат на неговот семејство кои ако не го прифатат, лицето се погребува на месните гробишта на трошок на установата.

ЗАКЛУЧОК

Целта на извршувањето на казната затвор е оспособување на осудените лица да се вклучат во општеството со најдобри изгледи за самостоен живот во согласност со закон. Заради постигнување на целта на извршувањето на казната затвор кај осудените

лица да се развие чуството на одговорност и да се потикнуваат да го прифатат и активно да учествуваат во третманот за време на извршувањето на казната, мотивиран и насочен кон превоспитување и развивање на позитивните карактерни особини и способности што го забрзува успешното враќање во општеството, односно нивната ресоцијализација.

Членот 3 од ЗИС предвидува дека лицата спрема кои се извршуваат санкциите се лишуваат или ограничуваат во правата само во границите неопходни за остварување на целта на санкцијата, а врз основа на закон. При извршувањето на казната затвор мора да се заштити психофизичкиот и моралниот интегритет на осуденото лице и да се почитува неговата личност и достоинство, во согласност со основните начела кои се пропишани согласно законот, што значи дека се забранува секакво нечовечко постапување кое може да се примени спрема осуденото лице (на пример: мачење, понижување итн). Имено, членот 6 од ЗИС предвидува дека со лицата спрема кои се извршуваат санкциите се постапува човечно, со почитување на човековата личност и достоинство, зачувување на нивното телесно и душевно здравје, водејќи притоа сметка за остварување на целите на одделни санкции.

Во членот 5 од ЗИС, согласно начелото на индивидуализација на казната, пропишано е дека со лицата спрема кои се извршуваат санкциите се постапува на начин кој во најголема можна мера одговара на нивната личност. Анализирајќи ги претходно изнесените ставови, размислувања и нормативно – правната поставеност на законските одредби, сметам дека македонскиот ЗИС е современ закон, хармонизиран со истоветните одредби од правото на Европската Унија. Останува на правните практичари доследно да ги почитуваат законските одредби и со самото тоа да придонесуваат во изградбата и развојот на македонскиот правен систем.

Во 2004 година, со новелирањето на КЗМ се заокружува системот на алтернативни санкции со кој се овозможува рестриктивна примена на затворските казни за полесните облици на казнени дела, а казната се претвора во средство за заштита на општеството и средство за ресоцијализација и за реинтеграција на сторителот, инспирирана од идејата за ресторативна правда. Строгите казни се заменуваат со похумани санкции, мерки на вонинституционален третман или алтернативи на казнувањето, од каде што се гледа јасната намера на законодавецот за давање можност за поретко изрекување затворски казни. Законската регулатива, видовите казни и начинот за нивно изрекување се јасни

показатели за состојбата на националната криминална политика. А со тоа и стремежот на Македонија кон прифаќање на современиот концепт за задржување на потешките облици на затворско казнување за сериозните дела, од една страна, и можноста за примена на алтернативна мерка и вонинституционален третман за полесните дела и примарните сторители, од друга страна. Но, нашето општество и по повеќе од 15 години од предвидувањето во КЗ воопшто не е запознаено со улогата, целите и ефектите на алтернативните санкции и мерки, како дел од националниот казнен систем. Од текстот погоре може да се извлече генерален заклучок дека кај нас постои резервиран пристап на законодавецот кон изрекувањето соодветна алтернативна мерка наместо затворска казна, без оглед на социјалните и економските придобивки.

Концептот 'алтернативи на казната затвор' има одредени негативности во однос на казната затвор, како на пример: проблемот на „имиџ"; проблемот на нивно извршување поради фактот што тие секогаш функционираат 'во сенка' на казната затвор; неправедно и неконзистентно казнување; проблемот на т.н "net-widening" или проширување на социјалната контрола; концепт на 'проширување на дисциплината'. Уште еднаш потсетуваме на документи од кој може најдобро да се види резервираноста, па дури и скептицизмот спрема затворот и затворањето во криминалната политика на најрепрезентативните европски држави.

Во нив, меѓудругото, се препорачува да се развијат ефикасни програми за третман за време на издржување на казната затвор и по отпуштањето со цел реинтеграција на лицата, а со крајна цел намалување на рецидивизмот; обезбедување јавна безбедност и заштита и да им се влее на судиите и обвинителите верба во мерките што се спроведуваат во заедницата; се укажува дека пренатрупаноста е криминоген фактор, оттаму има силно влијание врз рецидивизмот; ги охрабруваат јавните обвинители и судиите на земјите членки за поширока примена на алтернативите на казната затвор; упатуваат на медијација во казнени предмети, дејуридизација, диверзија од формалната казнена постапка; казната затвор да се користи како последна казна само за најсериозните казнени дела; се препорачува, исто така, изрекување пократки казни затвор бидејќи долгите го актуализираат прашањето за пренатрупаноста; уште повеќе се препорачува декриминализација на одредени поведенија и рекласификација на казнените дела.

Трошоците што ги сноси државата, а се поврзани со функционирањето на затворскиот систем изнесуваат приближно 0,5 % од државниот буџет, односно низ текот на последните пет години се движеле помеѓу 911 198 000 и 1 180 900 000 денари. Од друга страна, иако буџетските трошоци за затворите се релативно високи кога ќе се споредат со некои други клучни ресори, состојбите во затворите сè уште остануваат на незавидно ниво. Имено, во огромен број извештаи на меѓународни и домашни организации се истакнува неадекватноста на условите во кои се издржува казната затвор. На тоа се надоврзува и потребата од ревидирање на досегашната поставеност и улогата на заедницата во процесот на ресоцијализација на осуденото лице и нејзино активно учество во спроведувањето на третманот на слобода.

Денес, повеќе од очигледно е незадоволството од застарените решенија на постојното казнено право и воопшто системот на казнена правда, што резултира со постојани измени на КЗ. Очигледно, и големиот бран измени не може да ги достигне очекуваните и посакуваните цели како противтежа на порастот на криминал во државата. Казнената политика на судовите се сведува на масовно изрекување ефективна казна затвор, што доведува до неизбежно пренатрупување на затворските институции – сериозен проблем за кој Македонија нема долгорочно решение. Носењето посебни закони за амнестија, кои моментално ги растоваруваат затворите, не е одговор на долготрајниот проблем со кој се соочуваме.

Иако казната затвор несомнено имплицира високи трошоци како за индивидуата што ќе ја издржува, така и за општеството, употребата на другите казни и алтернативните мерки во Македонија сè уште е ниска. Потребен е цврст став за прекинување на „традицијата“ на македонските судии за изрекување затворски казни за определени дела ако постои можност целта на казнување да се постигне и со алтернативна казна. Нивниот број мора да биде сведен на минимум.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Арнаудовски Љ. и Груевска А. – Дракулевски, Пенологија – наука за извршување на санкциите со извршно казнено право на Република Македонија (втор дел), Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Скопје, 2013 година;
2. Bottoms, A., Rex, S. and Robinson, G. (2004) “Alternatives to prison: options for an insecure society”, Cullompton: Willan Publishing.
3. Cohen, S., Taylor, L. (1972) “Psychological survival”, Hammondsworth: Penguin.
4. Груевска-Дракулевски, Александра (2016) „Затвор и рецидивизам“, Скопје: Студиорум.
5. Jeremy Bentham (1787) “Panopticon Letters”.
6. Krestev, J., Prokipidis, P. and Sycamnias, E., (2004) “The Psychological Effects of Imprisonment”, http://www.uplink.com.au/lawlibrary/Documents/Docs/Doc82.html
7. Killias, Martin, Villettaz, Patrice and Zoder, Isabel (2006) “The Effects of Custodial vs. Non-Custodial Sentences on Re-Offending: A Systematic Review of the State of Knowledge”, The Campbell Collaboration.
8. McLaughlin, E., Muncie, J., (2003) "The Sage Dictionary of Criminology", London: Sage Publications.
9. Morris, Norval/ Michael Tonry, “Between prison and probation: intermediate punishments in a rational sentencing system”, Oxford University Press paperback, 1991.
10. Liebling, A. and Maruna, S., (Eds.) (2005) “The Effects of Imprisonment”, Willan Publishing: London.
11. Foucault, Michel (1977) “Discipline and Punish: The Birth of the Prison”, London: Penguin.
12. Žakman-Ban, V., Romić, P. I Poldrugač, Z., (1997) „Povezanost povrata počinitelja kaznenih djela razbojništva i razbojničke krađe i procjene učinkovitosti njihova institucionalnoga penološkog tretmana“ u Hrvatski lijetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 4, br. 1, str. 111-128.
13. Стратегија за ресоцијализација и социјална адаптација на осудени лица кои издржуваат казна затвор 2010-2012, Министерство за правда на Влада на Република Македонија, Управа за извршување на санкции, Скопје, 2010 година;
14. Закон за извршување на санкциите (Службен Весник на Република Македонија бр. 2 од 09.01.2006 година);

15. Куќен ред за осудените лица кои издржуваат казна затвор во казнено-поправна установа, Министерство за правда на Република Македонија, јануари, 2012 година.
16. Препорака (2000) 22, за подобрување на имплементацијата на Европските правилата за санкции и мерки во заедницата во државите членки (Recommendation Rec(2000)22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures (Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers' Deputies).
17. Препорака (2003)22 за условен отпуст (Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole) (Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 2003 at the 853rd meeting of the Ministers' Deputies) Appendix to Recommendation Rec(2003)22)
18. Препорака бр. Р(99)22 на Комитетот на министри на земјите членки во врска со затворската пренатрупаност и зголемување на затворската популација (усвоена од страна на Комитетот на министри на 30 септември 1999 година) (Recommendation No. R (99) 22 of the committee of ministers to member states concerning prison overcrowding and prison population inflation)
19. Препорака во врска со затворската пренатрупаност (Recommendation No. R (99) 22);
20. Препорака Р. (92) 16 за Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата (community sanctions and measures).